

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна магістерська робота

на тему: **«ОБОРОННИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВІДНОСИН»**

Виконала: студентка 6 курсу групи УКР-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Сіткова Дар'я Олексіївна

(прізвище та ініціали)

Керівник: д-р філософії, викл.
Згурська Ю.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к. політ. н., доц.
Пересипкіна І.В.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

Велієв Фаріз Тейюб огли

(прізвище та ініціали)

Харків – 2025 року

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Інститут Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) другий (магістерський)

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

“ ” _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)

Сіткова Дар'я Олексіївна

(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема роботи «Оборонний потенціал України в контексті міжнародних безпекових відносин»

керівник роботи Згурська Юлія Вікторівна, д-р філософії, викл.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від 15.09.2025 року № 4001-5/3239

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 28.11.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

Розкрити структуру оборонного потенціалу держави; правові засади забезпечення оборонної достатності; зміст і значення принципу оборонної достатності; стан оборонної достатності України; дати оцінку чинників впливу на рівень оборонної достатності країни; визначити взаємозв'язок оборонної достатності України з міжнародними безпековими механізмами; з'ясувати проблеми у забезпеченні оборонної достатності; процес інтеграції та співвідношення обсягів потреб сектору безпеки; визначити міжнародне співробітництво як інструмент підвищення оборонної достатності; окреслити проблеми та обмеження у забезпеченні оборонної достатності України.

4. План роботи

№ з/ п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. Теоретико-аналітичні засади дослідження оборонної достатності
2	Розділ 2. Комплексна оцінка оборонної достатності України
3	Розділ 3. Перспективи зміцнення оборонної достатності України в контексті міжнародних безпекових відносин

5. Дата видачі завдання: 01.09.2025 р.

Студент

(підпис)

Сіткова Д.О.

(ім'я, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Згурська Ю.В.

(ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

Сіткова Д. О. Оборонний потенціал України в контексті міжнародних безпекових відносин (магістерська робота). Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2025. 74 с. (рукопис)

Кваліфікаційна магістерська робота присвячена дослідженню структури оборонного потенціалу держави; правових засад забезпечення оборонної достатності; змісту й значення принципу оборонної достатності; стану оборонної достатності України; оцінки чинників впливу на рівень оборонної достатності країни; взаємозв'язку оборонної достатності України з міжнародними безпековими механізмами; проблем у забезпеченні оборонної достатності; інтеграції та співвідношення обсягів потреб сектору безпеки; міжнародного співробітництва як інструменту підвищення оборонної достатності; проблем та обмежень у забезпеченні оборонної достатності України.

Ключові слова: оборонний потенціал, оборонна достатність, оборонна політика України, правові засади, сектор безпеки і оборони, безпекові механізми, міжнародні безпекові відносини, міжнародне співробітництво, міжнародна підтримка, оборонні ресурси.

ANNOTATION

Sitkova D. O. Defense potential of Ukraine in the context of international security relations (master's thesis). Kharkiv: V. N. Karazin KhNU, 2025. 74 p. (manuscript)

The qualification master's thesis is devoted to the study of the structure of the state's defense potential; legal principles for ensuring defense sufficiency; the content and meaning of the principle of defense sufficiency; the state of defense sufficiency of Ukraine; assessment of factors influencing the level of defense sufficiency of the country; the relationship of defense sufficiency of Ukraine with international security mechanisms; problems in ensuring defense sufficiency;

integration and correlation of the volume of needs of the security sector;
international cooperation as a tool for increasing defense sufficiency; problems and
limitations in ensuring defense sufficiency of Ukraine.

Keywords: defense potential, defense sufficiency, defense policy of
Ukraine, legal framework, security and defense sector, security mechanisms,
international security relations, international cooperation, international support,
defense resources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБОРОННОЇ ДОСТАТНОСТІ.....	7
1.1. Структура оборонного потенціалу держави.....	7
1.2. Правові засади забезпечення оборонної достатності.....	11
1.3. Зміст і значення принципу оборонної достатності.....	14
1.4. Стан оборонної достатності України.....	18
РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ОБОРОННОЇ ДОСТАТНОСТІ УКРАЇНИ.....	23
2.1. Оцінка чинників впливу на рівень оборонної достатності України.....	23
2.2. Взаємозв'язок оборонної достатності України з міжнародними безпековими механізмами.....	32
2.3. Стан функціонування системи забезпечення обороноздатності України.....	38
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІЦНЕННЯ ОБОРОННОЇ ДОСТАТНОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВІДНОСИН.....	45
3.1. Інтеграція та співвідношення обсягів потреб сектору безпеки.....	45
3.2. Міжнародне співробітництво як інструмент підвищення оборонної достатності.....	51
3.3. Проблеми та обмеження у забезпеченні оборонної достатності України.....	57
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

ВСТУП

Актуальність дослідження оборонної достатності України в умовах сучасних геополітичних викликів є надзвичайно важливою як для теоретичних досліджень, так і для практичної реалізації державної політики безпеки. За останнє десятиліття, Україна зіткнулася зі складними викликами у сфері національної безпеки, які спричинили кардинальні зміни в оборонному секторі. Агресія РФ, що почалася в 2014 році та переросла у повномасштабну війну в 2022 році, створила необхідність для України переглянути існуючі підходи до оборонної політики, зокрема концепцію оборонної достатності.

Оборонна достатність є ключовим принципом у формуванні національної безпеки держави. Цей принцип передбачає, що військові можливості країни повинні бути достатніми для захисту її території, суверенітету та громадян від зовнішніх загроз, але не надмірними, щоб не спричиняти економічне виснаження або провокувати гонку озброєнь.

Теоретичні підходи до оборонної достатності широко розглядаються у світовій науковій літературі, зокрема, досліджуються різні моделі та стратегії оборонного планування, що мають на меті досягнення балансу між ефективністю військових сил та мінімізацією витрат. У цьому контексті важливо звернути увагу на український досвід адаптації міжнародних стандартів до своїх реалій.

Оборонна достатність України є багатогранною концепцією, що включає військові, економічні, політичні та технологічні аспекти. Важливість всебічного аналізу цієї проблеми полягає у необхідності адаптації міжнародного досвіду до українських реалій та вивчення факторів, що впливають на рівень національної безпеки в умовах сучасної гібридної війни.

Мета та завдання роботи. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні чинників забезпечення оборонної достатності держави та на підставі

комплексної оцінки визначенні рівня оборонної достатності України в контексті міжнародних безпекових відносин.

Поставлена мета дослідження досягається завдяки визначеним завданням:

1. Розкрити поняття та структуру оборонного потенціалу держави.
2. Проаналізувати правові та теоретичні засади забезпечення оборонної достатності України.
3. Визначити зміст і значення принципу оборонної достатності.
4. Проаналізувати сучасний стан оборонної достатності України.
5. Оцінити чинники, що впливають на рівень оборонної достатності України.
6. Проаналізувати участь України в міжнародних безпекових структурах та її вплив на розвиток національної обороноздатності.
7. Визначити перспективи підвищення оборонної достатності України в умовах глобальних безпекових трансформацій.

Об'єктом дослідження є система національної (воєнної) безпеки України. **Предметом** дослідження є концептуальні засади та комплексна оцінка оборонної достатності України в контексті міжнародних безпекових відносин.

Методологічну базу дослідження склали такі методи, як аналіз, синтез та структурно-функціональний підхід задля розкриття структури оборонного потенціалу та його зв'язку з оборонною достатністю. Системний підхід дозволяє розглядати це явище у вигляді взаємодії політичних, правових, економічних і воєнно-технічних чинників.

Історико-ретроперспективний метод аналізу використовувався у роботі для простеження еволюції оборонної політики України.

Порівняльно-правовий метод використовувався для аналізу вітчизняної та зарубіжної нормативної бази. За допомогою статистичного методу оцінено сучасний стан оборонної достатності на основі відкритих даних.

Ще варто зазначити застосування контент-аналізу стратегічних документів (Конституція України, Стратегія нацбезпеки, Воєнна доктрина тощо) та прогностичний підхід для окреслення можливих сценаріїв подальшого розвитку.

Загалом, така методологія забезпечує цілісне й об'єктивне бачення проблематики оборонної достатності України. А також метод прогнозування для визначення перспектив розвитку оборонної достатності України в майбутньому.

Характеристика основної частини тексту роботи. Перший розділ роботи присвячено теоретичним та правовим засадам оборонної достатності. Особливу увагу приділено аналізу національних законодавчих актів, що регулюють діяльність оборонного сектору, зокрема Закону України «Про національну безпеку України», а також концептуальних документів, таких як Стратегія національної безпеки та оборони.

Другий розділ роботи присвячено комплексній оцінці оборонної достатності України в контексті міжнародних безпекових відносин. У розділі аналізується вплив зовнішньополітичних і безпекових чинників на формування та реалізацію оборонного потенціалу держави. Особлива увага приділяється ролі міжнародного співробітництва України у зміцненні її оборонних спроможностей.

Третій розділ роботи присвячено аналізу перспектив зміцнення оборонної достатності України в системі міжнародних безпекових відносин. Особлива увага приділяється розгляду стратегічних напрямів розвитку оборонної політики держави з урахуванням вимог сучасного безпекового середовища на глобальному рівні та досвіду провідних країн світу.

Над цим питанням працювали як українські дослідники, так і міжнародні експерти, чиї напрацювання стали важливою основою для сучасного наукового аналізу.

Серед провідних українських аналітиків варто виокремити Олександра Литвиненка, директора Національного інституту стратегічних досліджень. У

своїх роботах він розглядає оборонну достатність крізь призму гібридних загроз, змін у воєнно-політичному середовищі та необхідності трансформації сектору безпеки. Значний внесок також зробив Валентин Бадрак, який акцентує увагу на зміцненні оборонно-промислового комплексу, підвищенні технологічного потенціалу та важливості самостійного оборонного виробництва.

Практичний і стратегічний погляд на проблему демонструє адмірал Ігор Кабаненко, який підкреслює необхідність наближення українських стандартів до вимог НАТО. Його публікації присвячені системному підходу до формування оборонної політики та впровадженню принципу оборонної достатності як фундаменту воєнної доктрини.

Таким чином, дослідження оборонної достатності України в контексті міжнародних безпекових відносин є результатом поєднання національних стратегічних підходів та світового досвіду. Саме взаємодія цих підходів дозволяє сформулювати системне бачення того, якою має бути сучасна українська оборонна політика – ефективною, адаптивною та достатньою для відбиття будь-яких загроз.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, який налічує 64 найменування. Загальний обсяг роботи становить 74 сторінок, з яких основного тексту – 60 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБОРОННОЇ ДОСТАТНОСТІ УКРАЇНИ

1.1. Структура оборонного потенціалу держави

Оборонна достатність є однією з центральних категорій у військовій політиці будь-якої держави. Основна мета оборонної достатності полягає в забезпеченні держави такими оборонними силами та засобами, які дозволять їй ефективно захищати національні інтереси без зайвого виснаження ресурсів і провокування надмірної гонки озброєнь. Термін «оборонна достатність» набув поширення в кінці XX століття, особливо в контексті дискусій про обмеження гонки озброєнь між СРСР і США під час Холодної війни. Оборонна достатність ґрунтується на ідеї, що військові сили держави мають бути достатніми для стримування агресора, але не надмірними, щоб не провокувати ескалацію конфліктів і не витратити зайві ресурси [25].

Оборонна достатність – це ключова складова безпекової політики держави, яка забезпечує її здатність протистояти військовим загрозам та забезпечити національну безпеку. В основі цього поняття лежить ідея, що кожна країна має мати такі оборонні ресурси, які дозволять їй ефективно протидіяти зовнішнім загрозам, водночас не витрачаючи надмірних економічних та людських ресурсів. Це поняття не є статичним і змінюється залежно від конкретної ситуації в країні, її ресурсів та характеру загроз. Основою концепції оборонної достатності є баланс між наявними оборонними ресурсами країни та її потребами в умовах реальних і потенційних загроз. Це поняття включає такі компоненти: стратегічна автономія – це здатність держави захищати свою суверенітет без залежності від зовнішніх акторів; мінімальна оборонна достатність – теорія, за якою держава повинна володіти такими оборонними ресурсами, які дозволять їй забезпечити мінімальний рівень захисту, з урахуванням зовнішніх загроз [57], проте не настільки великими, щоб це провокувало гонку озброєнь; гнучкість

та адаптивність – здатність швидко реагувати на нові типи загроз, включаючи гібридні, інформаційні, та кіберзагрози.

Основні концепції оборонної достатності:

- детермінованість загрозами;

Оборонна достатність визначається рівнем зовнішніх загроз. Країна повинна мати достатні оборонні сили для протидії конкретним агресорам або військовим блокам.

- пропорційність ресурсам;

Оборонна політика повинна бути співвіднесена з економічними можливостями держави, щоб не виснажувати бюджет.

- превентивний підхід;

Оборонна достатність не обмежується лише пасивною обороною, а передбачає можливість превентивних заходів для недопущення агресії.

У різних країнах світу підходи до визначення оборонної достатності відрізняються залежно від геополітичної ситуації, ресурсів та рівня загроз. США та країни НАТО дотримуються стратегії колективної оборони. В основі цього підходу лежить концепція, що окрема країна може не мати достатніх ресурсів для самостійної оборони, проте через участь у колективних безпекових структурах вона отримує захист від усіх членів альянсу. Оборонна політика США побудована на принципі проектування сили, тобто здатності проєкціювати військові сили на великі відстані та діяти на декількох фронтах одночасно [21]. Цей підхід гарантує, що військовий потенціал США залишається достатнім для стримування будь-якої загрози, навіть якщо вона виникає одночасно на кількох континентах.

У Європі після завершення Холодної війни країни зосередили увагу на збалансованій оборонній політиці, яка передбачає як можливість самостійної оборони, так і участь у колективній обороні через НАТО [63] та Європейський Союз. Такий підхід базується на асиметричному стримуванні, що означає здатність протистояти сильнішому противнику шляхом технологічних інновацій, оперативної мобільності та інтенсивного

використання спеціальних сил. Швеція та Фінляндія мають стратегії тотальної оборони, що включають мобілізацію не лише військових, але й цивільних ресурсів для захисту країни у випадку конфлікту. Такий підхід передбачає, що оборонна достатність залежить не лише від чисельності армії, але й від здатності суспільства до самоорганізації та опору. Окрім того, ці країни зосереджуються на розвитку військово-цивільного співробітництва та побудові системи загальнонаціональної оборони.

Оборонна політика України значно еволюціонувала після здобуття незалежності у 1991 році. Спочатку Україна дотримувалася політики нейтралітету, сподіваючись на гарантії безпеки від великих світових держав, як-от США, росія та Великобританія, згідно з Будапештським меморандумом 1994 року. Однак після анексії Криму росією в 2014 році і початку війни Україна переглянула свої підходи до оборони. Україна зробила ставку на комплексну модернізацію Збройних Сил і пошук підтримки серед міжнародних партнерів. Пріоритетом стала побудова професійної армії, здатної ефективно реагувати на гібридні загрози, такі як інформаційні атаки, кібератаки та тероризм.

Оборонна політика України регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких основними є Закон України «Про національну безпеку України» та Стратегія національної безпеки. Оборонна достатність у цих документах визначається через можливості держави протидіяти зовнішнім та внутрішнім загрозам. Згідно з законодавством, основними принципами оборонної політики України є: самодостатність; колективна безпека (участь у міжнародних безпекових структурах); превентивність (готовність до попередження конфліктів на ранніх етапах).

Одним із ключових елементів оборонної стратегії України є отримання військової та фінансової допомоги від стратегічних партнерів. Після початку російсько-української війни, Україна отримала значну підтримку у вигляді військової техніки, навчання та радників від країн НАТО, а також США та Європейського Союзу. У таблиці 1.1 наведено приклади основних програм

міжнародної підтримки, спрямованих на посилення оборонної спроможності України:

Таблиця 1.1

Основні програми міжнародної підтримки, спрямовані на посилення оборонної спроможності України станом на 2022 рік*

Країна	Програма	Обсяги допомоги
США	Ініціатива безпекової допомоги	\$2,5 млрд на технічну підтримку, навчання та радників
Велика Британія	Підготовка військових	Навчання 10 тисяч українських військових у 2022 році
Канада	Оборонні поставки	Передача бронетехніки та озброєнь
НАТО	Фонд розвитку оборони	Фінансування модернізації системи ППО

*Джерело: складено автором на основі [21]

Після розпаду Радянського Союзу Україна успадкувала одну з найбільших армій у Європі, але через економічні труднощі більшість оборонних ресурсів не були модернізовані. До 2014 року оборонна політика України ґрунтувалася на нейтральності та обмеженій участі в міжнародних конфліктах. Водночас країна мала суттєвий військовий потенціал, який не був достатньо використаний і розвинутий. Українська оборонна достатність на початку 2000-х років базувалася на теорії мінімальної оборони, згідно з якою країна мала достатні сили для захисту своїх кордонів, але не володіла значними можливостями для ведення затяжних або широкомасштабних конфліктів. Сучасна оборонна політика України включає такі елементи:

- модернізацію військової техніки – оновлення арсеналу за рахунок внутрішнього виробництва та закупівель за кордоном;
- посилення міжнародного співробітництва – Україна активно співпрацює з НАТО та іншими міжнародними організаціями для отримання військової підтримки;
- підготовку резервів – запровадження системи резервної армії, що дозволяє швидко мобілізувати ресурси у випадку загострення конфлікту.

Одним із найважливіших аспектів сучасної оборонної достатності України є активне залучення волонтерських організацій та добровольчих батальйонів, що суттєво посилює здатність країни протистояти ворогу в умовах затяжного конфлікту [64].

Оборонна достатність є ключовим елементом національної безпеки України. Сучасна політика держави спрямована на створення професійної армії, здатної ефективно протистояти загрозам. У цьому контексті міжнародна допомога, модернізація військової техніки та адаптація до нових типів загроз відіграють важливу роль. Концепція оборонної достатності має гнучку природу, що дозволяє Україні змінювати свою стратегію залежно від умов, у яких опиняється країна.

1.2. Правові засади забезпечення оборонної достатності

Нормативно-правове забезпечення оборонної достатності України є основою для створення та підтримання ефективної системи оборони, яка здатна протистояти сучасним загрозам. У контексті міжнародних стандартів та внутрішньої політики, Україна розробила низку законів, указів та нормативних актів, які регулюють діяльність збройних сил та забезпечують ефективність оборонної системи держави. Оборонна достатність України ґрунтується на кількох ключових нормативно-правових актах. Головними документами, що регулюють оборонну політику, є Конституція України, закони України "Про оборону України", "Про національну безпеку України" [7] та інші нормативні акти, які деталізують механізми реалізації державної оборонної політики.

Конституція України є основним законом, що регулює питання оборонної достатності. Вона встановлює принципи захисту суверенітету та територіальної цілісності держави. Зокрема, ст. 17 Конституції визначає, що "Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями

держави". Закон України "Про оборону України" визначає основні засади організації оборони держави, включаючи питання планування та використання Збройних сил України. Він регулює мобілізаційні заходи, участь у міжнародних військових операціях, а також встановлює порядок запровадження воєнного стану. Основними напрямками законодавчої діяльності в цій сфері є забезпечення обороноздатності та адаптація нормативних актів до стандартів НАТО.

Закон України "Про національну безпеку України" закладає правові підстави для реалізації національної безпекової політики, зокрема щодо оборонної стратегії. Він також регулює координацію роботи між органами виконавчої влади у сфері оборони та безпеки, визначає роль Збройних Сил України, а також органів безпеки та розвідки в забезпеченні національної безпеки. Важливою частиною закону є положення про дотримання міжнародних угод у сфері безпеки, що забезпечує взаємодію України з міжнародними організаціями, такими як НАТО та ЄС. До стратегічних документів, що визначають політику оборонної достатності, відносяться "Стратегія національної безпеки України", "Воєнна доктрина України", а також "Стратегія оборонної реформи". Ці документи формують загальний підхід до організації оборонних сил та визначають основні напрямки розвитку оборонної сфери.

Воєнна доктрина України [25] є одним із ключових документів, який закріплює принципи оборонної політики держави. Воєнна доктрина визначає головні загрози, виклики та стратегії, які використовуються для забезпечення обороноздатності країни. Після початку російської агресії проти України у 2014 році, доктрина була суттєво оновлена та адаптована до сучасних умов. Воєнна доктрина наголошує на таких аспектах оборонної достатності:

1. Оборонна стратегія України орієнтована на стримування агресії з боку російської федерації.
2. Важливість міжнародного співробітництва з країнами-членами НАТО та іншими міжнародними партнерами для підвищення оборонної

здатності держави.

3. Модернізація збройних сил та поступова адаптація їх до стандартів НАТО.

Воєнна доктрина також містить положення про ведення гібридної війни, яка охоплює не лише військові, але й інформаційні, кібернетичні та економічні загрози.

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та союзниками у сфері оборони, що також відображається у її нормативно-правовій базі. Важливою частиною цього співробітництва є адаптація українського законодавства до міжнародних стандартів. Зокрема, це стосується взаємодії України з НАТО, яке є основним стратегічним партнером України у сфері оборони. Міжнародне право впливає на оборонну політику України через кілька основних механізмів: участь України в миротворчих операціях під егідою ООН та інших міжнародних організацій; дотримання міжнародних договорів та угод.

Стандарти НАТО охоплюють широкий спектр аспектів оборони, від управління до технічних стандартів зброї та обладнання. Україна поступово інтегрує ці стандарти у свою нормативно-правову базу. Важливими є такі аспекти: військове управління: організація штабів та командування за стандартами НАТО; технічні стандарти: стандартизація озброєнь та обладнання для забезпечення взаємодії між збройними силами України та НАТО; планування оборонних операцій: адаптація методів планування операцій до стандартів НАТО [27]. Україна також активно працює над досягненням критеріїв, необхідних для членства в НАТО, зокрема щодо прозорості оборонних закупівель, удосконалення системи управління та контролю, а також захисту інформації.

Міжнародні програми допомоги відіграють важливу роль у підвищенні оборонної спроможності України. Вони регулюються низкою нормативно-правових актів, що забезпечують ефективну взаємодію з міжнародними партнерами. Україна отримує допомогу як у формі озброєння,

так і у формі навчань для військових. Програми міжнародної допомоги у сфері оборони наведені у табл 1.2.

Таблиця 1.2

Програми міжнародної допомоги у сфері оборони станом на 2022 рік*

Країна	Програма	Сума допомоги
США	Ініціатива сприяння обороні	\$3 млрд
Велика Британія	Програма підготовки військових	Навчання 5,000 військових
Канада	Постачання оборонного обладнання	\$1,2 млрд

*Джерело: складено автором на основі [27]

Нормативно-правова база, яка регулює оборонну достатність України, складається з національних законів та міжнародних договорів. Основними компонентами цього механізму є Конституція, Закон "Про оборону", Военна доктрина та міжнародні угоди, які визначають ключові принципи оборонної політики. Інтеграція стандартів НАТО, а також міжнародна допомога є важливими аспектами підвищення оборонної спроможності України.

1.3. Зміст і значення принципу оборонної достатності

Принцип оборонної достатності є ключовою концепцією у військовій та безпековій політиці України [32]. Він визначає баланс між можливостями держави захистити свою територіальну цілісність і суверенітет та оптимальним рівнем витрат на оборону, що дозволяє зберігати економічну стабільність і соціальний розвиток. Принцип оборонної достатності забезпечує, щоб держава мала достатні військові можливості для захисту від зовнішніх загроз, але при цьому не завдавала шкоди економічному розвитку через надмірне витрачання ресурсів на військові потреби. Концепція оборонної достатності має глибоке коріння у військовій стратегії багатьох країн світу. Вона з'явилась у відповідь на необхідність збалансувати між безпековими потребами та можливостями економіки. Принцип оборонної

достатності визначає, що оборонні сили держави повинні бути достатніми для: захисту національних інтересів; забезпечення територіальної цілісності та недоторканності кордонів; протидії військовим загрозам; стримування потенційних агресорів шляхом адекватної військової присутності та підготовки; забезпечення міжнародної стабільності. Згідно з даними Міністерства оборони України, країна адаптує принцип оборонної достатності до нових викликів, які виникли після 2014 року в умовах війни з росією. Система оборонної достатності включає, зокрема, комплексну модернізацію збройних сил та впровадження міжнародних стандартів.

Оборонна достатність – це не лише питання військової сили, але й стратегічного планування, інституційних реформ та міжнародного співробітництва. Для України цей принцип є життєво важливим через певні фактори. Війна з РФ створює постійну загрозу для територіальної цілісності та незалежності України. Оборонна достатність забезпечує країні можливість ефективно реагувати на різні форми агресії. Участь України у міжнародних безпекових організаціях вимагає від держави дотримання певних стандартів оборони. Відповідність цим стандартам дозволяє залучати міжнародну допомогу та підвищувати обороноздатність через спільні навчання та технологічну підтримку. Адекватна оборонна достатність допомагає підтримувати стабільність усередині країни. Наявність надійної системи оборони запобігає ескалації конфліктів та забезпечує безпеку громадян. Згідно з воєнною доктриною України, затвердженою у 2021 році, оборонна достатність означає підтримку таких військових сил, які є достатніми для відсічі агресії, але не є зайвими та економічно важкими для держави.

Оборонна достатність України включає кілька ключових елементів, які забезпечують її ефективне функціонування. Оборонне планування базується на аналізі загроз і прогнозуванні розвитку військово-політичної ситуації у світі. Цей підхід дозволяє Україні ефективно розподіляти ресурси та модернізувати збройні сили. Технічне переоснащення армії є важливою складовою оборонної достатності. Україна здійснює систематичну

модернізацію своїх збройних сил, включаючи оновлення озброєння, техніки та засобів зв'язку.

Принцип оборонної достатності передбачає здатність держави швидко мобілізувати військові ресурси у разі загрози. Мобілізація включає не тільки військові сили, але й економічну та соціальну підготовку до можливих конфліктів.

Військове співробітництво з НАТО є одним з найважливіших напрямів розвитку оборонної системи України. В рамках реформ оборонної сфери, Україна поступово інтегрує стандарти НАТО у свою національну систему безпеки. Згідно з доповіддю Генерального штабу ЗСУ, основними напрямками адаптації до стандартів НАТО є: стандартизація системи командування та управління; підвищення рівня підготовки особового складу; технічне переоснащення військових підрозділів; інтеграція України у військові програми навчань НАТО.

Оборонна реформа, яка триває в Україні з 2014 року, суттєво вплинула на підвищення оборонної достатності. Ця реформа була викликана необхідністю адаптації до нових реалій і загроз, які виникли після початку війни. Основні компоненти оборонної реформи включають: модернізацію збройних сил [12]; реформу оборонних закупівель та реформу системи управління. Зміни у структурі управління обороною, зокрема впровадження принципів цивільного контролю, підвищили ефективність та прозорість функціонування оборонних структур. Важливим елементом оборонної достатності є ефективна робота військово-промислового комплексу (ВПК). Український ВПК наразі проходить масштабну модернізацію для забезпечення збройних сил сучасними зразками техніки та озброєння. Згідно з даними Державного концерну "Укроборонпром" [12], основними напрямками модернізації є випуск нових бронетранспортерів та артилерійських систем; розробка новітніх ракетних систем та безпілотних літальних апаратів.

У табл. 1.3 проведена оцінка оборонної достатності України у 2022-2024 роках.

Таблиця 1.3

Оцінка оборонної достатності України у 2022-2024 роках*

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Загальний бюджет оборони (млрд грн)	195	255	300
Чисельність військових сил (тис.)	250	260	270
Модернізоване озброєння	65%	72%	80%
Участь у міжнародних навчаннях	20	25	30
Збільшення мобілізаційного резерву	150	170	180
Підвищення оборонної співпраці з НАТО	10%	15%	20%

*Джерело: складено автором на основі [2/12]

Міжнародна підтримка, яка надходить до України від інших держав та міжнародних організацій, має суттєве значення для посилення її оборонного потенціалу. Наприклад, після 2014 року значна підтримка надійшла від США, Канади, Європейського Союзу та інших держав, що дозволило Україні суттєво оновити свою військову техніку, а також отримати доступ до сучасних засобів комунікації та розвідки. Кошти, що надходять на оборонні потреби, використовуються для модернізації військової техніки, закупівлі озброєння та навчання особового складу.

Принцип оборонної достатності України є основоположним елементом стратегії захисту національних інтересів. Здатність держави збалансувати свої військові потреби з економічними можливостями, модернізувати збройні сили, брати участь у міжнародних програмах та отримувати допомогу від партнерів – усе це є невід'ємними складовими успіху в забезпеченні безпеки та стабільності країни. Україна продовжує впроваджувати необхідні реформи у сфері оборони, підвищуючи стандарти своєї армії, збільшуючи мобілізаційні резерви та покращуючи співпрацю з міжнародними організаціями. Сучасні виклики, пов'язані з війною, змушують державу

адаптувати свої оборонні стратегії та постійно підтримувати належний рівень оборонної достатності.

1.4. Стан оборонної достатності України

Оборонна достатність – це критично важливий параметр національної безпеки, що визначає здатність держави захищати свої національні інтереси від зовнішньої агресії. Оборонна спроможність України на сьогоднішній день є результатом багатьох чинників, включаючи стратегічні реформи в секторі безпеки, збільшення оборонного бюджету, міжнародну допомогу, розвиток власного оборонного потенціалу та безпосередньо досвід, отриманий під час російсько-української війни. Починаючи з 2014 року, Україна здійснює масштабну трансформацію збройних сил та оборонного сектору. Реформи охоплюють покращення управлінських процесів, модернізацію військової техніки, створення умов для інтеграції з НАТО та розвиток власної оборонної промисловості. Ці кроки спрямовані на досягнення оборонної достатності, яка дозволить країні забезпечувати надійний захист своїх кордонів.

Україна активно нарощує оборонний бюджет. Наприклад, на 2023 рік було виділено 1,3 трлн гривень (близько 33 мільярдів доларів), що становить близько 13% ВВП країни. Ці кошти спрямовані на модернізацію військової техніки, розвиток військових технологій, закупівлю зброї та забезпечення потреб військовослужбовців [29].

За останні роки Україна значно збільшила витрати на оборону, особливо у 2023 році. Загальні витрати на оборону та безпеку становили 1,14 трлн грн, що складає 45,4% від загальної суми державних видатків і 17,8% від ВВП. Основну частину витрат було спрямовано на фінансування Збройних сил України (ЗСУ) та грошове забезпечення військовослужбовців. За даними KSE Institute, понад 564 млрд грн було витрачено на зарплати

військових, що підкреслює високий пріоритет у забезпеченні кадрів та підвищенні морального духу армії [13].

У 2023 році також було схвалено додаткові зміни до державного бюджету, які передбачають додаткові 303 млрд грн на оборонні потреби. Основні напрями фінансування включають закупівлю військової техніки та озброєння для ЗСУ, модернізацію існуючих ресурсів та підтримку інших силових структур, таких як Національна гвардія, Державна прикордонна служба, Служба безпеки України та інші відомства, що грають ключову роль в забезпеченні безпеки країни [13]. Витрати на оборону України у 2023 р. наведено у табл. 2.1.

Таблиця 1.4

Витрати на оборону України у 2023 р.*

Витрати на оборону України, 2023 р.	Сума, млрд грн
ЗСУ	195,7
Національна гвардія	39,7
Державна прикордонна служба	20,4
Національна поліція	19
Закупівля та модернізація військової техніки	13,2
Мінстратегпром (виробництво зброї)	4,4
Служба безпеки України	4,2

*Джерело: складено автором на основі [13]

Ці цифри демонструють зростання витрат на оборонні потреби у порівнянні з попередніми роками. Наприклад, на модернізацію озброєння ЗСУ було виділено понад 13 млрд грн, що свідчить про пріоритет технологічної модернізації армії.

Модернізація армії є однією з ключових задач, і значна частина коштів спрямовується на покращення озброєння. За останні роки вдалося значно збільшити кількість сучасної техніки, що перебуває на озброєнні ЗСУ. Українські збройні сили отримали новітню техніку, включаючи американські протитанкові ракетні комплекси Javelin, а також сучасні системи протиповітряної оборони та артилерійські установки. Україна також співпрацює з іншими країнами, отримуючи військову допомогу. Наприклад,

США та інші західні країни постійно надають Україні фінансову та технічну підтримку у вигляді зброї та обладнання. Військова допомога від США у 2024 році становила понад 66 партій зброї, включаючи артилерію, бронетехніку та системи ППО [29]. У табл. 2.2 наведені основні напрямки фінансування оборонного бюджету України у 2024 році.

Таблиця 1.5

Основні напрямки фінансування оборонного бюджету України у 2024 р.*

Напрямок	Виділені кошти (млрд грн)	Частка в бюджеті (%)
Модернізація військової техніки	300	23
Закупівля озброєння	500	38
Забезпечення військових	200	15
Реформа управління та підготовка кадрів	100	8
Військова допомога	200	16

*Джерело: складено автором на основі [29]

За даними на 2023 рік, чисельність ЗСУ зросла, і держава продовжує працювати над посиленням мобілізаційних можливостей. Крім того, було здійснено закупівлю та модернізацію значної кількості військової техніки, включаючи танки, артилерію, дрони та протиповітряні системи. Особливу увагу було приділено розвитку технологій для ведення війни у кіберпросторі та підвищенню якості розвідданих. Проте, попри ці досягнення, Україна продовжує стикатися з низкою викликів. Серед них – необхідність розширення власного виробництва зброї та боєприпасів. Зокрема, уряд планує інвестувати 4,4 млрд грн у розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу, зокрема через Мінстратегпром, що дозволить країні зменшити залежність від зовнішніх постачальників і збільшити власні виробничі потужності [28].

Реформи в оборонній сфері є важливим компонентом підвищення оборонної достатності України. Після 2014 року країна активно співпрацює з

НАТО та іншими міжнародними партнерами для модернізації своєї армії. Ця співпраця включає як технічну підтримку, так і навчання військових кадрів. Зокрема, багато реформ було впроваджено з метою наближення ЗСУ до стандартів НАТО, що є стратегічним пріоритетом України. Одним із найважливіших аспектів реформ є прозорість у використанні бюджетних коштів на оборону. Це важливо для запобігання корупції та підвищення ефективності управління ресурсами. З 2022 року було введено нові стандарти звітності, що забезпечують більш прозорий розподіл коштів, що дозволяє громадськості та міжнародним партнерам слідкувати за їхнім використанням. Важливим кроком у напрямку реформування є розвиток територіальної оборони, яка відіграє ключову роль у захисті країни під час війни. Територіальні оборонні підрозділи значно посилили свої спроможності за рахунок державного фінансування та підтримки місцевих громад.

Попри позитивні зміни, перед Україною залишаються значні виклики. Російська агресія, що триває з 2014 року, поставила перед українською армією величезні завдання. Основними загрозами для оборонної достатності є: нестача ресурсів; залежність від імпорتنих поставок; застаріла техніка. Постійне ведення бойових дій вимагає величезних фінансових і людських ресурсів, що зменшує можливості для довгострокових оборонних програм. Україна значною мірою залежить від військової допомоги інших країн, що ставить під загрозу її самостійність у прийнятті рішень. Попри успіхи в модернізації, велика частина військової техніки залишається застарілою та потребує оновлення.

Оборонна достатність України є комплексним процесом, що вимагає постійної модернізації та залучення значних ресурсів. Успішне подолання викликів можливе завдяки продовженню реформ, розвитку оборонної промисловості, а також активній міжнародній підтримці. Однак для довгострокової стійкості необхідно зосередитися на створенні національних оборонних потужностей, що забезпечить незалежність країни у прийнятті рішень та зміцненні оборони.

РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ОБОРОННОЇ ДОСТАТНОСТІ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка чинників впливу на рівень оборонної достатності України

Оборонна достатність країни є ключовим аспектом її національної безпеки, особливо в умовах активної збройної агресії. Одним із важливих факторів, який впливає на ефективність оборонної достатності, є ризики, що виникають через негативні тенденції у безпековому середовищі. Врахування цих ризиків дозволяє урядам і оборонним відомствам краще підготуватися до можливих кризових ситуацій та відповідно адаптувати свої стратегії. Для оцінки цих ризиків застосовується експертний метод, що дозволяє оцінювати загрози у різних сферах безпеки, включаючи військову, економічну, політичну та соціальну. Формула для обмеження ризиків у різних сферах виглядає наступним чином:

$$\sum(R_{sik}(t) - R_{kpsik}(t)) / \sum(R_{sik}(t)), \text{ де:} \quad (2.1)$$

- $R_{sik}(t)$ – ризик k -го фактора i -ї негативної тенденції розвитку в s -й сфері;
- $R_{kpsik}(t)$ – критичний рівень ризику для цього фактора;
- $\sum(R_{sik}(t))$ – сума всіх ризиків у s -й сфері.

Ця формула дає можливість оцінити рівень безпеки держави, враховуючи чинники, що можуть впливати на обороноздатність. В умовах війни з росією ці фактори мають визначальне значення для успішного захисту України.

Ідеальний рівень воєнної безпеки K_j – рівень, при якому забезпечується повний захист (кордонів, території, населення, об'єктів та ін.) від засобів поразки з боку будь-якої держави або коаліції держав. Очевидно, що ідеальний рівень воєнної безпеки виключає людські, матеріальні та екологічні втрати від будь-яких засобів поразки, які використовує держава-противник (коаліція держав). Зрозуміло, що в сучасному світі такий рівень можемо

розглядати лише в теоретичному (гіпотетичному) варіанті, так само як матеріальні і людські ресурси з метою його практичної реалізації [6].

Оцінка оборонної достатності України в умовах російсько-української війни показує, що найбільший ризик виникає внаслідок активної військової агресії росії. За експертними оцінками, основними чинниками ризиків є:

1. Масштаби військової агресії – кількість і інтенсивність атак з боку агресора, використання сучасної зброї, тактик і технологій.
2. Нестача ресурсів – фінансові, технічні та людські ресурси, необхідні для забезпечення стабільного функціонування збройних сил.
3. Міжнародна підтримка – роль союзників і міжнародних партнерів у постачанні зброї, матеріальних ресурсів та інформаційної підтримки.
4. Інформаційна та кібербезпека – атаки на інформаційні системи України.

Для прикладу, якщо оцінити ризики за допомогою наведеної формули, можна враховувати всі зазначені чинники. Розрахунок показує частку кожного ризику у загальній безпеці, а також оцінює, наскільки державні зусилля спрямовані на зниження цих ризиків ефективні. Використаємо формулу для оцінки одного з аспектів – ризиків у сфері забезпечення військових ресурсів.

Нехай:

- R1 – ризик нестачі техніки у ЗСУ, який оцінюється на рівні 0.6 (60%);
- Rкр1 – критичний рівень цього ризику – 0.3 (30%).

Аналогічно оцінимо інші ризики:

- R2 – ризик кібербезпеки, оцінений у 0.5 (50%), при критичному рівні 0.2 (20%);
- R3 – ризик людських ресурсів, оцінений у 0.7 (70%), при критичному рівні 0.4 (40%).

Розрахунок по формулі:

$$K = (0.6 - 0.3) + (0.5 - 0.2) + (0.7 - 0.4) / 0.6 + 0.5 + 0.7$$

$$K = 0.3 + 0.3 + 0.3 / 1.80 = 0.9 / 1.8 = 0.5$$

Таким чином, ризик у сфері військових ресурсів складає 50%, що є суттєвим і вимагає негайних заходів для його зниження.

Оцінка чинників впливу на оборонну достатність України в умовах війни з росією показує, що ризики у військовій, економічній та інформаційній сферах залишаються високими. Використання експертних методів і розрахунків дозволяє виявити слабкі місця в оборонній системі та спрямовувати ресурси для їх зміцнення.

Оцінка оборонної достатності як цільової характеристики оборонного потенціалу держави неможлива без чіткого розмежування двох взаємопов'язаних категорій – «обороздатності» та «оборонної достатності». У юридичній і політико-правовій доктрині обороздатність окреслює реальний рівень готовності держави до відсічі агресії через наявні сили, засоби та мобілізаційні можливості; оборонна ж достатність відображає збалансоване співвідношення між потребами безпеки і ресурсними спроможностями, яке дає змогу досягати мети оборони без надмірного виснаження економіки та соціальної сфери [49]. Відтак оцінювання рівня оборонної достатності України має спиратися на інтегральний підхід, що поєднує правові, організаційно-функціональні, воєнно-технічні, економічні, інституційні та суспільні чинники, а також враховує динаміку воєнно-політичного середовища після лютого 2022 року [55].

Закон України «Про оборону України» визначає обороздатність як здатність держави до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту, що складається з воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалів і належних умов для їх реалізації [41]. Хоч це визначення безпосередньо описує обороздатність, воно задає і вимірювальні орієнтири для оборонної достатності: збалансованість компонентів, їх нормативна врегульованість і практична здатність до мобілізації. З огляду на доктринальні уточнення, запропоновані в сучасних публікаціях, оборонна достатність постає як стратегічний рівень планування, який визначає межі формування обороздатності й критерії її

раціональності [33]. Тому юридична оцінка чинників впливу має спиратися на відповідність політик і практик тим нормам і принципам, що забезпечують узгодженість воєнних потреб з економічними можливостями та конституційними цінностями, включно з обов'язком громадян захищати Вітчизну (стаття 65 Конституції України) як елементом суспільної стійкості [35].

Першим блоком впливу є спектр і інтенсивність зовнішніх загроз. Повномасштабна агресія РФ виявила межі попередніх уявлень про «достатній» рівень озброєнь і підготовки для стримування лише гібридних сценаріїв; перехід до високоінтенсивних бойових дій вимагав переоцінки стандартів боєготовності, системи ППО/ПРО, глибинної логістики та стратегічних резервів [49]. Уміння держави коригувати оборонне планування відповідно до змін характеру загроз – ключовий індикатор оборонної достатності. Аналітичні матеріали наголошують: трансформація воєнних загроз потребує, аби оборонна політика будувалася на сценарному прогнозуванні й управлінні ризиками, а не на інерційних нормах мирного часу [5]. Відтак чинником підвищення рівня оборонної достатності є інституційне закріплення процедур регулярного «стрес-тестування» оборонних планів на випадок різних масштабів наступальних дій супротивника – від масованих комбінованих ударів до затяжного виснаження.

Стан і динаміка оборонної промисловості безпосередньо визначають спроможність утримувати темп постачань для фронту, ремонту та модернізації озброєнь, розгортання нових спроможностей (ППО, РЕБ, безпілотні системи, далекобійні засоби ураження). Оцінка оборонної достатності тут пов'язана з трьома параметрами: диверсифікація номенклатури і глибина локалізації виробництва; захищеність виробничої інфраструктури; інтеграція у транснаціональні ланцюги постачань і ліцензійні кооперації [47]. Публічні заяви і професійні обговорення відзначають позитивну динаміку «оборонки», проте наголошують: внутрішній темп нарощування має бути синхронізований із запитами

Збройних Сил, стандартизований і підтриманий інвестиційно-податковими стимулами та експортно-імпортними режимами, що знижують транзакційні витрати та пришвидшують масштабування [56]. Юридичний чинник впливу полягає у якості регулювання державного оборонного замовлення, прозорості процедур і спроможності антикорупційних інструментів забезпечувати конкуренцію та контроль якості – без цього оборонна достатність залишається декларативною [49].

Оборонна достатність є похідною від балансу між військовими потребами та фінансово-економічними можливостями держави. Концептуальний постулат – «військові витрати не мають руйнувати соціально-економічну стабільність» – прямо артикульований у політичних і експертних позиціях, зокрема у висловлюваннях про пріоритет швидкого економічного зростання як бази безпеки [19]. З точки зору права публічних фінансів, рівень оборонної достатності зростає зі зміцненням середньострокової бюджетної рамки: програмно-цільові методи, прозорі пріоритети в межах сектору безпеки й оборони, запровадження «капітальних» оборонних програм із стабільним багаторічним фінансуванням критичних спроможностей (ППО, боєприпасне виробництво, ракетні технології, кіберзахист). Додатковий вплив мають інструменти воєнних облігацій, спеціальні фонди й міжнародна бюджетна підтримка – за умови належних запобіжників та аудиту.

Рівень оборонної достатності чутливий до якості стратегічного планування, горизонтальної координації між РНБО, Міноборони, Збройними Силами, іншими складовими сектору безпеки, до дієвості парламентського контролю і процедур публічної підзвітності для рішень, що не містять державної таємниці [56]. Важливою складовою є спроможності територіальної оборони як елемента розосередженої стійкості і маневру резервами в оперативній глибині – на це неодноразово зверталася увага у публічних заявах та рішеннях керівників сектору [20]. Інституційна адаптивність, тобто здатність швидко змінювати структури управління,

логістичні ланцюги, навчальні стандарти і нормативні акти під фактичний характер війни, – один із вирішальних чинників, адже компенсує часовий лаг між загрозою і ресурсною відповіддю.

Зовнішньополітичні рішення щодо кооперацій, союзів і гарантій безпеки опосередковано впливають на оборонну достатність через доступ до технологій, кредитних ліній, спільного виробництва, навчання і взаємосумісності стандартів. Водночас доктринальні оцінки застерігають: участь у воєнному союзі підвищує ймовірність втягнення в конфлікти блоку і вимагає готовності виконувати союзницькі зобов'язання; стратегічна автономія не може бути підмінена імпортом безпеки [54]. Критеріями достатності тут є диверсифікація джерел озброєнь і боєприпасів, наявність спільних проєктів із локалізацією в Україні, рамкові угоди з довгим горизонтом планування, а також правові механізми швидкого перетину кордону для критичних вантажів (митні, експортні дозволи, стандарти якості).

Оборонна достатність не зводиться до техніки; вона включає демографічні реалії, якість підготовки особового складу, спроможність системи медичного забезпечення і реабілітації, а також морально-психологічну готовність суспільства, закріплену як конституційний обов'язок захисту Вітчизни [35]. Правове забезпечення мобілізації, ротації, соціальних гарантій військовослужбовців і ветеранів безпосередньо впливає на наповнюваність штатів і утримання компетенцій. Окремим чинником є стандарти військової освіти та політика прискореного навчання під конкретні зразки озброєнь, що надходять у межах міжнародної допомоги; саме швидкість навчального циклу часто визначає, чи стає наявне озброєння реальним бойовим потенціалом [48].

Достатність оборони залежить від здатності забезпечувати безперебійність постачань, ремонт і відновлення, розосередження складів, захист критичної інфраструктури й енергосистеми, а також від зрілої системи цивільного захисту (укриття, евакуація, оповіщення, резервні мережі). Ці

елементи створюють «операційну глибину», без якої бойові спроможності швидко деградують. Розбудова мережевих ланцюгів постачання на внутрішніх і транскордонних маршрутах, правові режими пріоритетного проїзду і доступу до портів та залізниць, стандарти кіберзахисту й резервування даних – це правові та управлінські чинники, що відчутно підвищують рівень оборонної достатності.

Війна показала, що інноваційні рішення – безпілотні платформи, сенсорні мережі, контрбатареїні системи, штучний інтелект для обробки розвідданих – здатні зсувати співвідношення сил навіть за обмежених ресурсів. Тому правові механізми швидкого впровадження НДДКР (гнучкі закупівлі, «пісочниці», стандарти сертифікації, захист інтелектуальної власності розробників, спільні підприємства з іноземними партнерами) є самостійним чинником оборонної достатності [45]. Наявність державних програм доведення технологій «від прототипу до серії», стабільні інструменти фінансування ризикових розробок і правова сумісність стандартів із ключовими союзниками визначають швидкість перетворення наукового потенціалу на бойову спроможність.

Довіра партнерів і суспільства до ефективного використання ресурсів безпосередньо впливає на темпи й масштаби підтримки, а отже – на оборонну достатність. Зміцнення процедур незалежного аудиту, парламентського і громадського нагляду за закупівлями (у межах відкритих частин), кримінально-правовий захист обороноздатності як об'єкта охорони – ланки одного ланцюга, що мінімізують втрати і прискорюють цикл «планування–закупівля–постачання–експлуатація» [11]. Юридичний фокус тут полягає у поєднанні режимів конфіденційності з належною підзвітністю та неминучістю відповідальності за зловживання у сфері оборонних закупівель.

Суспільна згуртованість і інформаційна безпека. Показником оборонної достатності є також стійкість до інформаційного впливу і здатність підтримувати соціальну однаковість щодо цілей оборони. Комунікаційні

практики держави, які подають правдиву і своєчасну інформацію про ризики, втрати і потреби, знижують ефект ворожих операцій впливу і підвищують готовність суспільства до довготривалого протистояння. Водночас правове забезпечення протидії дезінформації та захист критичної інформаційної інфраструктури формують «м'яке ребро жорсткої сили» – те, що забезпечує передбачуваність рішень і стійкість до панічних сценаріїв.

Для перетворення перелічених чинників на вимірювану оцінку оборонної достатності доцільно застосовувати систему показників, згрупованих за функціональними блоками. У воєнно-операційному блоці – частка закриття пріоритетних спроможностей (ППО/ПРО, артилерія, БПЛА, РЕБ), темп відновлення техніки, боєзапас (у добових витратах), середній час доведення рішення до підрозділів. В індустріальному – обсяг і номенклатура внутрішнього виробництва, глибина локалізації, диверсифікація імпорتنих вузлів, середній цикл від контракту до постачання [45]. В економічному – стійкість доходної бази бюджету, частка оборонних видатків у ВВП, структура капітальних і поточних витрат, частка багаторічних програм. В інституційному – наявність і регулярність перегляду стратегічних документів, ефективність координації, показники підзвітності. У соціальному – мобілізаційне заповнення, показники ротації, доступ до реабілітації, індекси довіри до інституцій оборони. Такий підхід забезпечує не лише статичну «фотографію» достатності, а й динаміку змін.

Оборонна достатність виконує роль стратегічної рамки: вона встановлює цілі, параметри і межі, в яких має формуватися обороноздатність; остання, своєю чергою, є тактичним втіленням цих орієнтирів у конкретних рішеннях щодо чисельності, структури, навчання, забезпечення та застосування сил. У цільовій логіці обороноздатність «тілеснює» достатність, перетворюючи стратегічні параметри на розкладки штатів, план-графіки виробництва і постачань, шаблони оперативного розгортання. В операційній логіці оборонна достатність стає індикатором ефективності та нормою зворотного зв'язку: відхилення у виконанні (дефіцит боєприпасів,

перевантаження евакуаційних коридорів, вузькі місця логістики) автоматично тягнуть перегляд планів і практик.

Рекомендаційні висновки щодо підвищення рівня оборонної достатності включають кілька аспектів. По-перше, закріпити у праві оборонного планування обов'язковість регулярних міжвідомчих «стрес-тестів» за ключовими сценаріями війни, із наступним бюджетним коригуванням пріоритетів і пооб'єктним аудитом критичних спроможностей [54]. По-друге, поглибити оборонно-промислову кооперацію з акцентом на спільні підприємства та передачу технологій, забезпечивши водночас захист ІВ і стандарти сумісності; створити сталі довгострокові програми масового виробництва боєприпасів, систем ППО, засобів РЕБ і БПЛА [56]. По-третє, інституційно посилити територіальну оборону як елемент гнучкого маневру резервами й охорони критичної інфраструктури, узгодивши її функції з оперативним командуванням і місцевим самоврядуванням [20]. По-четверте, розвинути правові механізми прискорених закупівель інноваційних рішень («пісочниці», прискорена сертифікація, пілоти на театрі бойових дій), а також підсилити спроможності військової освіти до швидкого навчання під конкретні системи озброєнь. По-п'яте, продовжити інституційне зміцнення прозорості у сфері оборонних закупівель, поєднавши необхідну секретність із механізмами зовнішнього аудиту і парламентського контролю; посилити кримінально-правові запобіжники для захисту обороноздатності [11]. По-шосте, вибудувати середньострокову бюджетну рамку оборонних капітальних програм, включно з інструментами залучення приватних інвестицій у «оборонку» та локалізовані спільні виробництва [55].

Узагальнюючи, оцінка чинників, що впливають на рівень оборонної достатності України, показує: вирішальними є не стільки обсяги окремих ресурсів, скільки якість зчеплення правових норм, інституційних процедур, економічних можливостей і технологічних інновацій у єдиний контур, здатний швидко адаптуватися до змін характеру війни. Обороноздатність як фактична готовність сил і засобів набуває реального змісту лише в

координатах оборонної достатності – стратегічної оптимізації, що задає раціональні межі й критерії ефективності. В українських умовах ця оптимізація є процесом постійного налаштування: від корекції оборонних планів і бюджету – до оновлення правових режимів закупівель, розвитку територіальної оборони, зміцнення оборонно-промислової кооперації і людського капіталу. Саме така, динамічна і доказова, модель політики дозволяє уникнути мілітаризації як самоцілі та водночас забезпечити спроможність до тривалого самозахисту, стримування і відновлення – тобто досягати тієї «достатності», що відповідає реальним загрозам і можливостям сучасної України.

2.2. Взаємозв'язок оборонної достатності України з міжнародними безпековими механізмами

Українська дискусія про оборонну достатність давно вийшла за межі суто військово-технічних параметрів. Поняття достатності не зводиться до чисельності військ, номенклатури озброєнь чи обсягу оборонного бюджету. Йдеться про стійкість правового, інституційного та ресурсного механізму, що дозволяє своєчасно планувати, мобілізувати, інтегрувати та підтримувати зусилля сектора безпеки і оборони у взаємодії з міжнародними інструментами безпеки. Такий підхід прямо впливає з сучасних українських наукових праць, де наголос робиться на плануванні у сфері національної безпеки, координаційній ролі РНБО та узгодженні пріоритетів із фінансовими можливостями держави [39].

Оборонна достатність у правовому значенні – це не «максимум сили», а спроможність держави захищати життєво важливі інтереси у межах розумно обраних цілей і способів. З огляду на міждисциплінарну природу категорії «національна безпека», достатність визначається не лише потенціалом Збройних Сил, а й узгодженістю публічного управління, здатністю

суспільства витримувати довготривалі загрози, а також якістю міжнародних зобов'язань і механізмів, що їх підкріплюють [14].

Ключовою передумовою зв'язку між національною оборонною достатністю та зовнішніми механізмами є коректне «вмонтоване» планування. Закон прямо відносить планування у сфері національної безпеки до функцій державного управління. Воно має спиратися на оцінку обстановки, пріоритети й збалансований розвиток складових сектору безпеки, що, у свою чергу, задає інституційні «ворота» для підключення міжнародної допомоги, спільного оборонного планування, стандартів сумісності та процедур управління оборонними ресурсами.

Роль РНБО в цій архітектурі – концептуальна: саме вона схвалює стратегії й державні програми, координує та контролює їх виконання. Для оборонної достатності це означає, що точки стику з міжнародними механізмами (від політичних декларацій і угод до програм допомоги, спільних навчань, місій та усталених стандартів) не є випадковими; їх потрібно вбудовувати у внутрішні документи стратегічного рівня, визначати відповідальних суб'єктів і часові параметри.

Зміст оборонної достатності у відкритій європейській системі безпеки неминуче пов'язаний із нормотворчою взаємодією. Українська наукова думка обґрунтовує необхідність оновлення Стратегії національної безпеки з урахуванням практик держав-членів ЄС і НАТО, зокрема в частині політичних, дипломатичних і військових заходів. Така «гармонізація стратегування» – не декоративна; вона робить міжнародні механізми операбельними всередині національної системи, а отже, підвищує реальну оборонну достатність [оновлення Стратегії; практики Польщі].

Перший тематичний вимір – «нормативно-стратегічна сумісність». Міжнародні механізми безпеки, з якими співдіє Україна, спираються на усталений корпус норм і процедур: від принципів колективної безпеки та спільної зовнішньої та безпекової політики до режимів контролю над озброєннями та стандартизації. Внутрішнє законодавство має бути достатньо

«проникним» для цих норм. За відсутності сумісності міжнародні інструменти залишаються декларативними: оборонне планування не переходить у спільні плани, логістична взаємодія не синхронізується зі стандартами, а допомога не інтегрується в національні спроможності. Саме тому автори наголошують на доопрацюванні базового закону з чітким визначенням політичних, дипломатичних і військових заходів у взаємозв'язку із зовнішніми практиками [14].

Другий вимір – «демократичний цивільний контроль і участь суспільства». Міжнародні механізми безпеки, зокрема євроатлантичні, виходять із презумпції демократичної підзвітності сектора безпеки. Для оборонної достатності це не абстракція: цивільний контроль встановлює прозорі правила пріоритезації, бюджетування, нагляду за закупівлями та управління ризиками корупції – ті самі вузли, через які часто «втрачається» ефект міжнародної підтримки. В українському праві відповідні підходи еволюціонували від спеціального закону про демократичний цивільний контроль до нової моделі в межах Закону «Про національну безпеку України» та підзаконного регулювання участі громадськості. Це обрамлення не лише політична вимога партнерів; воно підвищує внутрішню ефективність використання зовнішніх механізмів.

Третій вимір – «операційна інтероперабельність та стандартизація». Міжнародні механізми безпеки не працюють ізольовано від тактичної та оперативної практики. Стандарти сумісності, спільні навчання, досвід місій, обмін ситуаційною обізнаністю, режим планування спроможностей – усе це перетворює зовнішню підтримку на внутрішню стійкість. Оборонна достатність тут дорівнює здатності не просто отримати ресурс, а й включити його в цикл планування/підготовки/застосування/сервісної підтримки. В ідеалі кожен міжнародний інструмент має «приземлятися» у відповідний національний процес – від оборонного огляду до програм розвитку видів військ.

Четвертий вимір – «політична легітимність і коаліційна витривалість». Оборонна достатність залежить від здатності держави підтримувати довготривалі коаліційні формати допомоги й тиску на агресора. За відсутності внутрішньої спроможності виконувати взяті на себе політичні та правові зобов'язання міжнародні механізми стають крихкими. Тут працює принцип взаємної умовності: чим вища якість внутрішнього управління безпекою, тим вища довіра партнерів і довша «життєва крива» зовнішніх інструментів – від двосторонніх безпекових домовленостей до спільних програм виробництва озброєнь і відбудови критичної інфраструктури.

П'ятий вимір – «архітектура ризиків і стратегічна адаптація». Міжнародні механізми – не панацея; вони залежать від політичних циклів, бюджетів і загальноєвропейської безпекової кон'юнктури. Тому внутрішня система повинна мати «запобіжники» на випадок коливань зовнішньої підтримки: диверсифікація каналів кооперації, збільшення локалізації виробництва, механізми резервування критичних спроможностей, правові режими, які спрощують імпорт і спільне виробництво оборонної продукції. Українська доктринальна думка пропонує закріплювати такі підходи у Стратегії національної безпеки та пов'язаних програмах, спираючись на відповідний досвід держав ЄС.

Окремо слід підкреслити значення класифікації загроз і ризиків як «мови» комунікації з міжнародними механізмами. У чинному праві України перелік загроз сформульований загально, без деталізації викликів і ризиків, хоча саме така деталізація полегшує приєднання до інструментів колективного реагування, прискорює «перехід» від політичних заяв до процедурно оформленої допомоги й спільних дій. Наукові автори обґрунтовано вказують, що узгодження національного переліку викликів, ризиків і загроз із практиками ЄС і НАТО підвищує керованість безпекової політики та швидкість реагування.

Не менш важлива – «вбудованість» громадянського суспільства та експертного середовища. Міжнародні механізми, зокрема проекти розбудови

інституційної спроможності, розраховані на участь недержавного сектору у виробленні політики, моніторингу виконання та публічній підзвітності. Українська модель має зняти «інституційну напругу» між державними органами та громадськими структурами безпеки, забезпечивши визначені ролі, канали взаємодії та офіційні процедури консультацій. Без цього міжнародні програми часто зводяться до «формальних» семінарів і не впливають на операційну достатність.

Узагальнюючи, взаємозв'язок оборонної достатності України з міжнародними механізмами можна викласти як систему правових і управлінських кореляцій:

1. «Стратегія ↔ Механізми»: національні стратегії та програми повинні прямо інкорпорувати форми і процедури зовнішньої взаємодії (від планування спроможностей до стандартів сумісності й навчань), визначати відповідальних суб'єктів і метрики результату.

2. «Закон ↔ Інтєроперабельність»: базовий закон та спеціальні акти мають уніфікувати дефініції загроз/ризиків/викликів, режими цивільного контролю, закупівель, експортного контролю, державно-приватної взаємодії у ВПК – у спосіб, що відповідає практикам ЄС і НАТО.

3. «Інституції ↔ Координація»: РНБО як центр стратегічної інтеграції міжнародних механізмів у внутрішню політику безпеки; Міноборони, МЗС, інші ЦОВВ – як виконавці з чіткими мандатами і спільними календарями реалізації.

4. «Суспільство ↔ Підзвітність»: закріплені форми участі громадськості з реальним доступом до інформації, консультацій та оцінки впливу – як передумова довіри партнерів і впевненості в ефективному використанні ресурсів.

5. «Адаптація ↔ Стійкість»: правові механізми для швидкого оновлення стратегій, коригування програм і ресурсних планів з урахуванням змін міжнародного середовища, зокрема через регулярний оборонний огляд і прив'язку до міжнародних циклів планування.

Сам термін «достатність» у світлі європейської безпекової логіки означає наявність «мостів» між політикою, правом і ресурсом. Якщо міжнародні інститути надають політичний «зсув» і доступ до інтелектуальних, технологічних та фінансових ресурсів, то внутрішнє право має перетворювати цей потенціал на зобов'язальні процедури: від багаторічних контрактів до спільних проєктів у ланцюгах постачання, від стандартів якості ремонту до режимів захисту критичної інфраструктури. Така зв'язка знижує транзакційні витрати, прискорює розгортання спроможностей і дає змогу зберігати темп у тривалому протистоянні.

Зрештою, міжнародні механізми безпеки не замінюють національну оборону; вони розширюють її «маневрове поле», якщо держава вчасно синхронізує цілі, право і інституції. Україна, будуючи систему національної безпеки як відкриту до європейської та євроатлантичної екосистем, має фіксувати цей зв'язок не лише у політичних документах, а й у чітких нормах, процедурах і розкладках ресурсів. Саме через таку внутрішньо-зовнішню інтеграцію оборонна достатність набуває вимірюваного змісту – як здатність не просто вижити, а й планувати, розвиватися та утверджувати право на безпеку у складній міжнародній системі [14].

2.3. Стан функціонування системи забезпечення обороноздатності України

Проблематика забезпечення оборонної достатності України не зводиться до арифметики ресурсів чи кількісних показників озброєння. Йдеться про юридично визначену спроможність держави в межах конституційних повноважень і під демократичним цивільним контролем створювати, підтримувати та застосовувати такі інструменти оборони, які реально відвертають загрозу, стримують агресора й забезпечують відновлення територіальної цілісності. На тлі трансформації світового порядку у бік багатопolarity це завдання ускладнюється: конкуренція

провідних держав, розмивання механізмів колективної безпеки та поява «сірих зон» роблять традиційні рецепти неефективними [30]. Для України, що вийшла із «сірої зони» після 2014 року та конституційно закріпила євроатлантичний курс у 2019 році, параметри оборонної достатності безпосередньо залежать від здатності правових інститутів, сектору безпеки й оборони та оборонно-промислового комплексу діяти узгоджено у довгій війні, де противник поєднує регулярні воєнні дії з інформаційними, енергетичними, кібернетичними та терористичними атаками [50/57].

Одним із ключових обмежень є криза міжнародної безпекової архітектури. Будапештські гарантії не спрацювали як запобіжник, а інституційні механізми ООН і ОБСЄ продемонстрували низьку ефективність проти грубих порушень миру. Це породжує правову дилему: Україна зобов'язана виконувати міжнародно-правові норми, водночас потребуючи дієвих інструментів самозахисту і реального колективного стримування. Додатковий вимір становить те, що агресор відкрито прагне ревізії європейської системи безпеки, апелюючи до логіки «великих держав» і силових «правил» XIX століття [4]. За таких умов навіть розширене партнерство з НАТО, запровадження STANAG і участь у навчаннях не усувають базової невизначеності щодо часових горизонтів і обсягу підтримки, зокрема коли міжнародний контекст ускладнюється іншими конфліктами та кризами, які перерозподіляють увагу й ресурси союзників [50].

Характер сучасної війни створює окрему групу обмежень. На відміну від «класичної» моделі, тепер застосовується «неієрархічна» багатодоменна атака: одночасно діють ракети та дрони, кібератаки, інформаційні операції, економічний тиск і юридичні інструменти, спрямовані на делегітимацію українського суверенітету [63]. Це висуває суворі вимоги до правового режиму воєнного стану, до узгодженості повноважень суб'єктів сектору безпеки та оборони, до міжвідомчої взаємодії і до належної процесуальної форми рішень, що стосуються захисту критичної інфраструктури,

персональних даних, свободи вираження поглядів і протидії дезінформації. Похибка в юридичних механізмах або двозначність у компетенціях одразу перетворюється на вразливість, яку противник експлуатує [36].

Системні внутрішні загрози підривають ресурсну основу оборонної достатності. Дослідження вказують на критичний стан основних фондів, тінізацію економіки, боргові обмеження, кадрові провали та корупцію у владних і оборонних інституціях. Усе це зменшує можливість довгого планування, ускладнює модернізацію озброєнь і стримує інновації в оборонній промисловості [34]. Воєнна економіка потребує стабільного багаторічного фінансування, а воно, у свою чергу, вимагає передбачуваних податкових надходжень, низької ренти корупції в ланцюгах постачань, прозорих закупівель і дієвого контролю якості. Будь-який збій у цих ланках відразу зменшує фактичний рівень оборонної достатності незалежно від формальних бюджетних цифр [37].

Юридично-інституційний блок реформ після 2014 року дав відчутні результати, однак обмеження все ще значні. Імплементация стандартів НАТО йде поетапно: частина процедур і доктрин приведена у відповідність, розгорнута J-структура на рівні Генерального штабу, розвивається сержантський корпус, створені Сили спеціальних операцій, посилена тренувальна база, але повної взаємосумісності з Альянсом не досягнуто, а це впирається і в технічні стандарти озброєнь, і в нормативно-правову базу забезпечення життєвого циклу ОВТ. Формально оголошені орієнтири не є самодостатніми: без узгодженого оборонного планування, програмно-проектного підходу та багаторічного бюджетування реформа залишається фрагментарною [22].

Власне оборонне планування довгий час страждало на декларативність: стратегічні документи не підкріплювались ресурсом, а цикл планування не замикався на бюджет і промислові можливості. Після 2022 року почали впроваджувати планування «на основі спроможностей», комплексні огляди сектору та підзаконне регулювання порядку планування, однак вузькі місця

залишаються – передусім інтеграція з бюджетним процесом, синхронізація з оборонними замовленнями та управління ризиками в реальному часі [38]. Архітектурні підходи (TOGAF, DODAF, NAF) декларовані в методологічних орієнтирах, та їх практична інституалізація в оборонному менеджменті ще потребує доведення до процедур щоденного управління та аудиту результативності [59].

Мобілізаційно-кадровий вимір формує окреме обмеження. Дефіцит підготовленого людського ресурсу, необхідність ротацій, реабілітації та повернення до строю накладають вимоги на правове регулювання військового обов'язку, резерву, соціальних гарантій і післяпоранених програм. Освітня система переходить до стандартів Альянсу, однак повний цикл – від допризовної підготовки до стратегічного рівня – ще тільки набирає обертів, а сертифікація військової освіти потребує не лише академічних змін, а й стійкого фінансування та викладацького складу з бойовим досвідом [18]. За цих умов правові механізми мають гарантувати баланс між потребами фронту й правами військовослужбовців та їхніх сімей, включаючи доступ до медичних і соціальних послуг, запобігання дискримінації ветеранів на ринку праці та прозорість процедур комплектування.

Структура сектору безпеки й оборони, попри доведені успіхи у взаємодії, досі вразлива до міжвідомчих конфліктів, дублювання повноважень і перевантаженості штабних ланок. Наявність добровольчих компонентів і тероборони значно посилила загальнодержавну стійкість, але створила і нові юридичні завдання: чіткий розподіл компетенцій, уніфікація стандартів підготовки, врегулювання статусу, логістики і матеріально-технічного забезпечення в єдиному циклі оборонного управління [41]. Без остаточного «зшивання» цих підсистем у правовий і управлінський контур з єдиними правилами та відповідальністю оборонна достатність втрачає від оперативної фрикції.

Антикорупційні ризики у сфері закупівель – ще одна межа. Запуск спеціалізованих інституцій і цифровізація обліку допомоги зменшили простір

для зловживань, але сам характер воєнних поставок (терміновість, секретність, дефіцитні ринки) створює «ідеальний шторм» для завищення цін, змови постачальників і завдання збитків державі. Адаптована річна національна програма у частині оборони закладає рамку нагляду й гармонізації зі стандартами НАТО, однак потрібна безперервна перевірка відповідності, аудити, дієві санкції та реальна конкуренція в межах безпекових обмежень. Без цього витрачена гривня не конвертується у спроможність, а фінансові «дірки» безпосередньо знижують реальний рівень достатності.

Міжнародний контекст теж несе обмеження. Санкційний тиск на державу-агресора супроводжується побічними ефектами для економік партнерів; енергетичні, інфляційні та продовольчі фактори впливають на політичні цикли в європейських столицях і скорочують «вікна можливостей» для довгих пакетів допомоги. Балансування відносин ЄС із КНР і внутрішні економічні пріоритети деяких союзників обмежують глибину кооперації на чутливих технологічних напрямках, що відбивається на темпах переозброєння України [23]. У правовому вимірі це означає необхідність гнучких двосторонніх угод, локалізації виробництва критичних компонентів і укладання довгострокових рамкових контрактів, здатних пережити електоральні зміни.

Інформаційна та кібербезпека формують комбінацію «м'яких» і «жорстких» обмежень. Удар по легітимності інституцій через дезінформацію, витоки даних, атаки на банківський сектор і державні реєстри підривають довіру та ускладнюють мобілізацію ресурсів. Відповіддю мають бути не лише технологічні рішення, а й чітка нормативна основа для протидії інформаційним операціям, захисту критичної інфраструктури, обміну даними між суб'єктами сектору безпеки при дотриманні прав людини й процесуальних гарантій [16]. Юридична невизначеність у цих полях множить ризики зловживань і, навпаки, паралічує, коли рішення не приймаються через страх оскарження.

Соціально-демографічні й гуманітарні фактори прямо впливають на оборонну достатність. Утрати, вимушена міграція, падіння народжуваності, нерівність і втома суспільства зменшують мобілізаційний і податковий резерви, а отже – і можливість довготривалої оборони. Державна політика має одночасно підтримувати ветеранів, громади, які прийняли ВПО, і сім'ї військових, не допускаючи «розриву» між фронтом і тилом. Похибки у правовому регулюванні виплат, пільг і сервісів миттєво конвертуються в невдоволення та падіння довіри – це той випадок, коли соціальне право напряду впливає на воєнну спроможність [1].

Екологічний вимір здавна недооцінювали у контексті оборонної достатності. Натомість ураження промислових об'єктів, підлив гідроспоруд, забруднення територій створюють довгі «хвости» витрат і обмежень: від деградації ресурсної бази до блокувань логістики та зростання видатків на екологічну безпеку. Відповідь на ці виклики потребує інтеграції екологічних ризиків у оборонне планування, спеціальних процедур оцінки, страхового та компенсаційного механізму за участі партнерів [34].

Оборонно-промислова політика перебуває між молотом і ковадлом: необхідність негайного постачання на фронт і потреба розбудови локальних виробництв високого переділу. Узгодження стандартів, сертифікації, випробувань і передача технологій стикаються з експортними обмеженнями союзників та дефіцитом інвестиційного капіталу. Доки цикл «НДДКР – серійність – сервіс» не буде юридично закріплений і фінансово підпертий довгими контрактами, модернізація залишатиметься ривками, а не траєкторією [31]. Саме тому державні закупівельні агенції, оператор тилу, державне гарантування якості й цифровий контроль міжнародної допомоги мають отримати не лише регламент, а й інструменти примусу до його виконання на всіх рівнях ланцюга постачань [37].

Нарешті, проблема «правил війни» для демократичної держави. Україна свідомо тримається рамок міжнародного гуманітарного права, дбаючи про відмежування від практик агресора. Це породжує вимоги до ретельної

правової роботи у сферах захисту цивільного населення, воєнних злочинів, відповідальності за колабораціонізм, процесуальних гарантій у справах про державну зраду, а також до належної комунікації із союзниками та міжнародними інституціями. Будь-яка помилка тут множить зовнішньополітичні ризики й б'є по репутації, що прямо пов'язано з обсягом і якістю підтримки.

Узагальнюючи, оборонна достатність України обмежена поєднанням зовнішніх і внутрішніх факторів: кризою міжнародної безпеки та зсувами у геополітичних пріоритетах партнерів; багатодоменим характером агресії, що вимагає синхронної відповіді права, економіки та технологій; структурними вадами управління, корупційними ризиками і розривом між стратегією та бюджетом; дефіцитом підготовленого людського ресурсу та потребою глибинної реформи військової освіти; вразливістю інформаційного простору й кіберсфери; соціально-демографічними втратами й екологічними наслідками війни [22]. Зняти ці обмеження можливо лише через поєднання трьох пов'язаних контурів: 1) інституційно-правовий – завершення імплементації стандартів Альянсу, невідворотність відповідальності у сфері закупівель, стале оборонне планування з багаторічним ресурсним забезпеченням та зовнішнім аудитом; 2) промислово-технологічний – локалізація критичних виробництв, довгі контракти «життєвого циклу», спільні програми НДДКР із партнерами; 3) соціально-гуманітарний – політика підтримки військових і ветеранів, інтеграція ВПО, системна робота з психологічною стійкістю суспільства та правовими гарантіями у сфері прав людини.

Правовий сенс «достатності» полягає не в накопиченні «всього проти всіх», а в спроможності держави стабільно відтворювати оборону як публічну послугу: планувати, фінансувати, виробляти, комплектувати, навчати, захищати, відновлювати. Коли кожен із цих етапів підкріплений нормою права, підзаконним регламентом, інституційною відповідальністю та контролем результату, тоді формула достатності перестає бути декларацією і

перетворюється на практику. Для України шлях до цієї моделі вже прокладено – через стандартизацію, архітектуру планування, антикорупційні інструменти, оборонну дипломатію та соціальну політику. Наступний відтинок – довести ці рішення до щоденної керованості й перевести їх з площини «процесів» у площину стійкої спроможності у довгій війні.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІЦНЕННЯ ОБОРОННОЇ ДОСТАТНОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВІДНОСИН

3.1. Інтеграція та співвідношення обсягів потреб сектору безпеки

Оборонну достатність у сучасному правопорядку доцільно визначати як здатність держави забезпечувати та підтримувати такий рівень взаємопов'язаних матеріальних, фінансових та організаційних можливостей елементів національної економіки, який забезпечує задоволення потреб сектору безпеки і оборони (СБО) відповідно до Конституції, законів та державних програм планування у сфері оборони [39]. На відміну від вузького тлумачення через бюджет лише на Збройні Сили, оборонна достатність інтегрує матеріальну, нематеріальну та невиробничу сфери економіки, формуючи ресурсну базу СБО як системи органів, сил та інституцій під демократичним цивільним контролем. У науковому дискурсі підкреслюється брак уніфікованого переліку складових та методів обрахунку оборонної достатності, що ускладнює правове закріплення порогових значень і їх операціоналізацію у процесах оборонного та державного планування [9]. Воєнно-політичне середовище, позначене гібридними загрозами, інформаційними операціями і зростанням інтенсивності конфліктів, підсилює потребу в об'єктивних індикаторах спроможності держави гарантувати воєнну безпеку як складову національної безпеки [15]. Належним нормативним підґрунтям для застосування таких індикаторів слугують положення Закону України «Про національну безпеку України» та Воєнної доктрини (у частині визначення завдань, суб'єктів і принципів планування оборони та безпеки) [8].

Для оцінювання поточного рівня оборонної достатності запропоновано індикативний, розрахунково-аналітичний підхід, який агрегує внесок трьох

сфер національної економіки: матеріального виробництва, нематеріального виробництва та невиробничої сфери, з урахуванням їх обсягів і фінансування на потреби. Метод ґрунтується на емпіричному спостереженні за бюджетними запитами, фактичними видатками, матеріальними потоками і результатами нематеріальної діяльності, що прямо використовуються на цілі СБО, із подальшою інтеграцією у зведений показник [47]. Структурно-вагова схема (0,6; 0,3; 0,1 для матеріальної, нематеріальної та невиробничої сфер відповідно) відображає інтенсивність використання елементів економіки у забезпеченні СБО й обґрунтовується через динаміку бюджетних запитів та їх питому вагу учасників СБО.

Норми закону визначають суб'єктний склад СБО та рамку демократичного цивільного контролю, що уможливорює легітимне збирання, верифікацію і використання даних для оцінювання оборонної достатності (у т.ч. через програмно-цільовий метод, державні цільові програми, оборонне планування) [39]. Концепти оборонної достатності як фактора стримування агресії та предмета воєнно-економічної політики, відомі з української наукової традиції, підкріплюють необхідність системи показників ефективності витрат і спроможностей, а також визначення обґрунтованих порогових рівнів [24].

Матеріальна сфера охоплює промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, торгівлю та зв'язок; її внесок проявляється у фізичних обсягах продукції, роботах, послугах і відповідному фінансуванні, що прямо спрямовуються на потреби СБО. Нематеріальна сфера включає науку, R&D, освіту, інформаційні й інтелектуальні ресурси, медицину та інші послуги, які формують кадрову, технологічну та когнітивну спроможність оборони [49]. Невиробнича сфера відбиває юридично-судові послуги, релігійно-гуманітарні ініціативи, інноваційні стартапи та інші суспільні інститути, що опосередковано забезпечують стійкість оборонних процесів, включаючи громадську підтримку й експертне середовище [3]. У сучасних умовах внесок кожної зі сфер диференціюється залежно від фаз циклу

оборонного планування, стадії операцій, інтенсивності бойових дій і конфігурації союзницької допомоги [58].

Таблиця 3.1

Огляд змінних і джерел даних для обчислення індикаторів
(адаптація за SDS 2023)

Група змінних	Позначення	Зміст	Базове джерело
Матеріальні блага для СБО	Вмб	Продукція промисловості, с/г, будівництва, транспорту, інші матеріальні блага, фактично спрямовані на СБО	Держстат; звітність розпорядників; програмно-цільові паспорти
Матеріальні послуги для СБО	Вмп	Логістика, зв'язок, обслуговування техніки, інші	Адміністративна звітність; договори; кошториси
Нематеріальні блага	Внмб	ІР-результати, інформація, немайнові блага, критично важливі для СБО	R&D, реєстри ІВ, МОН/НАН, медична статистика
Нематеріальні послуги	Внмп	Освіта, консалтинг, інжиніринг, зв'язок, комплексні та допоміжні послуги	Держстат, МОН, МОЗ, профільні відомства
Невиробнича сфера	Внсф; Впнсф	Юридичні, судові послуги; громадські ініціативи; стартапи	Судова статистика; Мін'юст; донорські реєстри
Фінансування за сферами	Вфінмб; Вфінмп; Вфін.нмб; Вфін.нмп; Вфін.нсф	Видатки за економічною класифікацією, що ідентифіковано як спрямовані на СБО	Держбюджет, паспорти програм, казначейство
Ваги елементів	кваг	Питома вага елементів у сфері	Експертні опитування; міжвідомча верифікація [SDS 2023]

*Джерело: складено автором на основі [47]

Структурні ваги сфер та облікова інтенсивність використання

Сфера	Базова вага (інтенсивність)	Спосіб калібрування
Матеріальне виробництво (МВ)	0,6	Частка запитів/видатків СБО у сфері МВ у динаміці, кінт(МВ)
Нематеріальне виробництво (НМВ)	0,3	Частка результатів R&D, освіти, ІКТ-послуг, медичного забезпечення, що напряму забезпечують СБО
Невиробнича сфера (НСФ)	0,1	Питома вага юридичних, соціальних та інновативних сервісів, релевантних СБО

*Джерело: складено автором на основі [62]

Матеріальне виробництво напряму визначає темпи відтворення озброєння, боєприпасів, військових матеріалів, засобів зв'язку та інфраструктури. У промисловості ключовими залишаються спроможності металургії, машинобудування, хімічної галузі та оборонно-промислового комплексу; у будівництві – військова інфраструктура і фортифікація; у транспорті – мобільність і стійкість логістики; у торгівлі та зв'язку – забезпечення відповідних потоків і сервісів [62]. З огляду на пріоритетність негайного забезпечення військових потреб, нормативне планування має зв'язувати показники ПМВ з державними оборонними закупівлями та індикаторами виконання паспортів бюджетних програм [24].

Оборонна достатність залежить від накопичення знань, технологій і кадрів, що утворюють «невидиму інфраструктуру» оборонної спроможності. Розвиток ІР-портфеля, безперервна підготовка військовослужбовців і спеціалістів, стійкість медичної системи, а також доступність відповідних інформаційних сервісів визначають спроможність держави підтримувати операції тривалого циклу і відновлювати потенціал. Розрахунок ПНМВ дозволяє впорядкувати фінансові пріоритети на користь досліджень подвійного призначення, військової освіти, кіберзахисту і телекомунікацій, що прямо обслуговують СБО [58].

Юридичні сервіси, судова система, громадські ініціативи і стартап-екосистеми формують інституційний ґрунт для легітимного та швидкого ухвалення рішень, громадської підтримки і технологічного оновлення оборони. Попри меншу питому вагу у зведеному індикаторі, ця сфера впливає на якість виконання оборонних програм, прозорість контрактів, захист прав виконавців і стійкість суспільної солідарності [3]. У практиці планування показники НСФ доцільно поєднувати з аудитами правозастосування в оборонних закупівлях і з оцінками часу проходження процедур.

На рівень оборонної достатності впливають ризики безпекового середовища: інтенсивність агресії, терористичні загрози, інформаційно-психологічні операції, деструкції критичної інфраструктури. Вони обумовлюють коливання потреб СБО і змушують адаптувати вагові коефіцієнти та нормативні порогові значення у коротких інтервалах планування [64]. Тому метод має працювати у зв'язці з ризик-менеджментом оборонного планування та передбачати сценарну корекцію кваг і кінт.

Окрім розрахунку часткових індикаторів і ПОД, методика передбачає зіставлення «поточних» рівнів із «оптимальними», що задаються державними програмами розвитку, формуючи уявлення про дефіцит спроможності за кожною із сфер. Для візуально-розрахункових цілей допускається геометрична інтерпретація (площі граней і об'єм фігури на основі трьох сфер), однак у юридично-управлінському застосуванні вирішальним є саме показник дефіциту та його розклад на керовані елементи програми [47].

Приклад індикативної матриці «поточний–оптимальний» і дефіцит спроможності

Сфера	Поточний індикатор (І.ОБ/І.ФІН, норм.)	Оптимальний індикатор (план)	Дефіцит (оптимальний – поточний)	Пріоритет корекції
МВ	ПМВ	ПМВ*	ΔМВ	Прискорення оборонних закупівель; локалізація виробництва
НМВ	ПНМВ	ПНМВ*	ΔНМВ	R&D і освіта для СБО; медична спроможність
НСФ	ПНСФ	ПНСФ*	ΔНСФ	Процесуальні спрощення; правова інфраструктура

*Джерело: складено автором на основі [47]

Практичне впровадження у державне планування включає кілька аспектів. По-перше, необхідне чітке нормативне закріплення дефініції «оборонної достатності» з фіксацією індикаторного складу і процедур верифікації даних у межах оборонного та державного планування [39]. По-друге, до паспортів програм слід інтегрувати часткові індикатори сфер (ІМ.ОБ/ІМ.ФІН; ІНМ.ОБ/ІНМ.ФІН; ІНСФ.ОБ/ІНСФ.ФІН) як результативні показники із пороговими значеннями на рік/квартал [24]. По-третє, має діяти міжвідомчий механізм експертного визначення кваг і періодичного перерахунку кінт на підставі змін у структурі запитів СБО і виконання видатків. По-четверте, варто поєднати індикаторну систему з аудитом оборонних закупівель, оцінкою життєвого циклу озброєння та з аналізом стійкості критичної інфраструктури, щоб дефіцит ПОД трансформувався у конкретні управлінські рішення [33].

Метод залежить від якості первинних даних і від здатності точно ідентифікувати «напрямок на СБО» у класифікації продукції та послуг, що потребує уніфікації підходів і роз'яснень для розпорядників коштів. Потрібні

також методи дефляції та очищення від сезонних і кризових шоків для забезпечення міжчасової порівнянності; у правовому аспекті – внутрішньовідомчі інструкції щодо заповнення паспортів програм і розкриття релевантних показників з урахуванням охоронюваної інформації [47]. Подальші дослідження мають запропонувати математичне обчислення «оптимального» рівня з урахуванням ризик-апетиту держави, союзницьких зобов'язань та обмежень бюджету, а також стандартизовані аудиторські процедури верифікації ПОД [33].

Висновки. Оцінка чинників впливу на оборонну достатність має спиратися на поєднання правових норм і кількісної індикативної рамки, що інтегрує три сфери національної економіки. Запропонована формульна конструкція дозволяє: 1) відокремити матеріальну, нематеріальну та невиробничу складові; 2) об'єктивувати їх внесок через парні індикатори «обсяг/фінансування»; 3) агрегувати їх у зведений показник ПОД; 4) зіставити «поточний» і «оптимальний» рівні з виведенням дефіциту, який прямо підлягає управлінській корекції. Правове впровадження методики потребує закріплення дефініцій і процедур у документах оборонного та державного планування, інтеграції індикаторів у паспорти бюджетних програм, створення постійно діючого міжвідомчого механізму калібрування ваг і незалежного аудиту даних. У результаті оборонна достатність стає вимірюваною категорією, придатною для програмного управління ресурсами і спроможностями, а отже, для обґрунтованого прийняття рішень у сфері національної безпеки.

3.2. Міжнародне співробітництво як інструмент підвищення оборонної достатності

Міжнародне співробітництво у сфері безпеки й оборони доцільно розглядати як правовий, інституційний і технологічний механізм підвищення

оборонної достатності держави. Його ефект проявляється не лише у зростанні матеріальних спроможностей, а й у зміцненні легітимності рішень у сфері оборони, розвитку цивільного контролю, стандартизації процедур і підвищенні інтероперабельності зі збройними силами партнерів. В українському контексті після 2014 року ця взаємозалежність стала очевидною: зовнішні партнерства стали каналом постачання озброєння і технологій, а також каталізатором внутрішніх реформ, що разом формують стійкий приріст оборонної достатності.

У правовому вимірі міжнародне співробітництво втілюється у багаторівневих актах: від універсальних норм Статуту ООН [51] і зобов'язань у сфері міжнародної безпеки до двосторонніх і багатосторонніх угод про оборонну співпрацю. Для України ключовими віхами стали участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру» та укладення Хартії про особливе партнерство з НАТО 1997 року, які відкрили канали політичного діалогу, військових навчань, обміну досвідом і поступового запровадження стандартів Альянсу. Участь у миротворчих операціях під егідою ООН, НАТО й ЄС забезпечила практичне засвоєння процедур планування, зв'язку, логістики та медичного забезпечення – саме ті компоненти, які визначають не «номінальну», а «операційну» оборонну спроможність.

Економіко-технологічний ефект міжнародної взаємодії проявляється через військово-технічне співробітництво. Упродовж повномасштабної агресії «матеріальна» допомога (системи ППО, далекобійні засоби ураження, БПЛА, засоби РЕБ) поєдналася з обміном ноу-хау та дорадчою підтримкою, що перетворило зразки озброєння на дипломатичний аргумент і посилило переговорні позиції України. Водночас поставки озброєння ефективні лише настільки, наскільки держава має спроможність їх швидко інтегрувати, навчити персонал і забезпечити сервісну підтримку – це вже площина внутрішніх реформ і управлінської спроможності, які також стимулюються міжнародними партнерствами.

Суттєвою складовою стало запровадження стандартів демократичного цивільного контролю та реструктуризації системи оборонного менеджменту. Прийняття Закону України «Про національну безпеку» і закріплення вимоги цивільності посади Міністра оборони уніфікували українську модель управління обороною з євроатлантичними принципами, підвищивши підзвітність і прозорість сектору безпеки [39]. У правовій площині це означало перехід від «особистісно-бюрократичної» до нормативно визначеної моделі оборонного планування, де міжнародні зобов'язання (дорожні карти, спільні рішення комісій, спільні стандарти) зменшують ризик ситуативності рішень і втрат ресурсу.

Емпіричні наслідки міжнародної співпраці відзначаються і в кадровому компоненті. Миротворчий досвід підрозділів швидкого реагування та сил спеціальних операцій у поєднанні з багаторічними багатонаціональними навчаннями («Sea Breeze», «Rapid Trident») сформував кадрове ядро, здатне швидко адаптуватися до сучасних операційних вимог – від застосування мережево-центричних підходів до інтеграції розвідданих у вогневе ураження [56]. Це ядро полегшує «поглинання» нових зразків озброєння та процедур, що на пряму корелює з оборонною достатністю як здатністю досягати визначеного ефекту в реальних умовах.

Щоб аналітично фіксувати внесок міжнародного співробітництва в оборонну достатність, доцільно застосовувати прості агреговані показники.

Формула 1 (композитний індекс оборонної достатності, «ІОД»):

$$\text{ІОД} = \alpha \cdot B + \beta \cdot A + \gamma \cdot S + \delta \cdot R + \varepsilon \cdot I$$
, де B – частка оборонного бюджету у ВВП; A – обсяг підтвердженої міжнародної безпекової та військово-технічної допомоги; S – рівень стандартизації (частка підрозділів, що діють за STANAG/національними стандартами, гармонізованими з ними); R – індекс реформ (виконання законодавчих і підзаконних актів у сфері оборони, зокрема щодо цивільного контролю); I – показник інтероперабельності (див. Формулу 2); $\alpha \dots \varepsilon$ – вагові коефіцієнти, що визначаються в оборонному

плануванні. Перевага індексу – придатність до моніторингу виконання міжнародних зобов'язань і кореляція з фактичною бойовою ефективністю [1].

Формула 2 (показник інтеперабельності підрозділів, «Кі»):

$$K_i = N_STANAG / N_total,$$

де N_STANAG – кількість з'єднань і частин, що діють за стандартизованими процедурами та мають сертифікацію сумісності; N_total – загальна кількість з'єднань і частин, передбачених штатно-організаційною структурою. У динаміці K_i відображає зміст і результативність багатонаціональних навчань, сертифікацій та операційної «сумісності» зі збройними силами партнерів [1].

Формула 3 (маржинальний ефект кооперації на операційну спроможність, « ΔC »):

$$\Delta C = \lambda \cdot A \cdot \tau,$$

де λ – коефіцієнт релевантності допомоги до актуальних завдань (узгодженість номенклатури й термінів поставок із пріоритетами оборонного планування), A – обсяг допомоги, τ – коефіцієнт «поглинальної спроможності» (готовність інфраструктури, наявність навчальних потужностей, ремонтних спроможностей та правового режиму ввезення/вивезення). Ця проста модель пояснює, чому однакові за номіналом пакети допомоги дають різний ефект за відсутності належного внутрішнього середовища імплементації.

Поза матеріальним виміром, міжнародне співробітництво має значення як «якість права» і управління. Гармонізація процедур закупівель та експортного контролю, прозорість використання міжнародної допомоги, розмежування політичних і адміністративних функцій у секторі оборони – це правові наслідки інтеграції до євроатлантичних норм. Реформа, що закріпила цивільність Міністра оборони та його заступників, – прояв такого правового зближення; її прийняття посилює довіру партнерів, що є передумовою довгострокових форматів кооперації (спільні виробництва, довгі контракти сервісної підтримки).

Важливим «м'яким» наслідком співпраці є стратегічна комунікація та наративна інтеграція. Через сталі формати діалогу з партнерами на рівні урядів, штабів і парламентського нагляду формується спільне бачення загроз і методів їх нейтралізації. Цей процес підвищує передбачуваність для оборонної промисловості, стимулює інвестиції у ко-виробництво та ко-розробки, а також зменшує транзакційні витрати на укладення складних міжурядових угод.

Суттєвий практичний ефект міжнародного співробітництва – формування стійких багатонаціональних «ланцюгів забезпечення» (логістика, ремонт, навчання), які підвищують живучість систем озброєння й темпи відновлення техніки. З правової точки зору це потребує режимів тимчасового ввезення/вивезення, митних спрощень, взаємного визнання сертифікацій і доступу до військової інфраструктури партнерів. Поєднання таких механізмів із волонтерською та громадською підтримкою – ще одна особливість українського кейсу, коли громадянське суспільство стало невід'ємною частиною обороноздатності, що додатково зміцнило міжнародну репутацію та довіру донорів.

Для фахового порівняння базових механізмів співпраці подамо компактну таблицю-огляд, з акцентом на правові підстави та очікуваний ефект для індексу ІОД:

Таблиця 3.4

Базові механізми міжнародної співпраці та їхній внесок у ІОД

Механізм	Правова основа	Очікуваний ефект	Орієнтовні індикатори
Політичне партнерство (комісії, хартії)	Хартія 1997 р., рішення спільних комісій	Доступ до процедур, політико-правова підтримка	$\Delta K_i > 0$; виконання спільних рішень
«Партнерство заради миру», навчання	Програми PfP, плани співробітництва	Зростання інтеперабельності, кадровий розвиток	K _i , кількість сертифікованих підрозділів
Миротворчі місії	Мандати ООН/НАТО/ЄС	Практичні навички, стандарти процедур	Частка особового складу з досвідом місій
Військово-технічне співробітництво	Міжурядові угоди, експортний контроль	Приріст вогневих, ППО, ISR-спроможностей	$\Delta C = \lambda \cdot A \cdot \tau$; коеф. надійності постачань
Інституційні реформи	Закон «Про нац. безпеку», підзаконні акти	Цивільний контроль, прозорість, планування	Індекс R (виконання норм, аудит)

*Джерело: складено автором на основі [17]

З позицій доктрини, міжнародне співробітництво підвищує не лише «силу», а й «правову спроможність» оборони – здатність діяти в межах законності, з повагою до прав людини та норм міжнародного гуманітарного права. Системне проходження підзвітних процедур (парламентський контроль за міжнародними договорами, аудит використання допомоги, прозорість держзакупівель) розширює коло партнерів і знижує «вартість довіри». Саме звідси – стабільність макрофінансової підтримки, що живить оборонно-промисловий комплекс і дає змогу переходити від «пакетів допомоги» до довгих контрактів ко-виробництва.

Водночас міжнародна кооперація не підміняє внутрішню спроможність. Вона максимально ефективна тоді, коли поєднується з інституційними реформами, які усувають «вузькі місця» – від кадрового планування до управління життєвим циклом озброєння. Український досвід показує, що правове закріплення цивільності керівництва сектору оборони, прозоре розмежування повноважень між політичними і військовими посадовими

особами та запровадження стандартів планування за зразком НАТО дають відчутний приріст інтероперабельності та довіри партнерів.

Окремої уваги заслуговує взаємодія держави й суспільства. Синергія волонтерського руху, громадських фондів і державних структур створила «модель спільної оборони», яку партнери ідентифікують як ознаку соціальної резильєнтності. Для правника це – сигнал до вдосконалення режимів благодійної допомоги, спрощення процедур ввезення спеціалізованих товарів оборонного призначення та формалізації публічно-приватних партнерств у сфері оборонних технологій.

Отже, міжнародне співробітництво працює як мультиплікатор оборонної достатності, що посилює і матеріальну, і правову, і організаційну складові. На рівні норм – це гармонізація зі стандартами й механізмами підзвітності; на рівні інститутів – пришвидшення реформ і підвищення керованості; на рівні спроможностей – прискорена інтеграція технологій та інтероперабельність із партнерами. Український кейс демонструє, що комбінація політичних угод (зокрема Хартія 1997 р.), участі в програмах та місіях, військово-технічної допомоги й внутрішніх реформ формує сталий приріст ІОД, який можна відслідковувати через наведені вище індикатори та формули. З огляду на тривалу загрозу, саме правове та інституційне «якоріння» міжнародної співпраці забезпечує перехід від епізодичних рішень до довгострокової спроможності оборони – тобто до рівня оборонної достатності, що відповідає потребам воєнного часу і перспективам повоєнної безпеки.

3.3. Проблеми та обмеження у забезпеченні оборонної достатності України

Оборонна достатність держави є інтегральною характеристикою спроможності правових інститутів, сектору безпеки і оборони та національної економіки забезпечити виконання конституційних функцій

оборони у межах національного законодавства (зокрема законів «Про національну безпеку України», «Про оборону України») і підзаконних актів. У сучасній ситуації вона визначається не лише обсягом фінансування чи кількісними показниками формувань, а й якістю управління життєвим циклом спроможностей: від планування, стандартизації та комплектування – до технічного обслуговування, ремонту, логістики та відновлення. Саме на цих вузлах стикаються найпомітніші проблеми й обмеження.

Перша проблема полягає у правовому регулюванні. Конституційні приписи про оборону держави та захист суверенітету встановлюють імператив державної діяльності, однак виявляється брак деталізації щодо узгодження режимів воєнного стану з бюджетними, закупівельними та антикорупційними обмеженнями в окремих спеціальних законах. Вплив цієї прогалини проявляється у складності швидкого розгортання державних оборонних закупівель, особливо у перехідних ситуаціях – від «звичайного» планування до екстреного забезпечення під час активних бойових дій [1; 9]. Додаткову напругу створює те, що «Стратегія національної безпеки» та «Стратегія воєнної безпеки» встановлюють різні горизонти цілей і показники спроможностей, тоді як інструменти їх досягнення у відомчих порядках не завжди синхронізовані за строками та відповідальними виконавцями [43].

Наступна проблема – організаційно-функціональна. Висока щільність суб'єктів у секторі безпеки і оборони – органи виконавчої влади, військове управління, сили безпеки і сили оборони – породжує перетини компетенцій, що у кризові періоди переходять у правову конкуренцію. У наукових підходах це описується як брак «послідовних стадій юридичної діяльності» з чітко визначеними процедурами та правовими засобами – дозволами, приписами, заборонами, презумпціями – на кожному етапі прийняття і виконання рішень [17]. У результаті ускладнюється розмежування політичної та адміністративної відповідальності за зрив або затримку постачань, а також уніфіковане документування управлінських рішень у «короткому циклі» воєнного часу [45].

Третя проблема – процедурні бар'єри у сфері оборонних закупівель та ресурсного забезпечення. Закон «Про оборону України» визначає оборону як систему заходів, що охоплюють політичні, економічні, правові та організаційні інструменти, проте деталізація швидких процедур для залучення матеріально-технічних ресурсів тривалий час залишалася неоднорідною, зокрема через розрив між стратегічними актами і підзаконними порядками застосування спеціальних режимів закупівель та контролю якості [40]. Звідси походять ризики дублювання норм, застосування застарілих вимог і невідповідність окремих процедур реаліям воєнного часу, на що неодноразово вказувалося в наукових дослідженнях.

Важливим питанням є правове регулювання міжнародної військової допомоги. Після початку широкомасштабної агресії постачання озброєнь і техніки від партнерів стало ключовим доповненням до національних спроможностей. Однак дієвість такого доповнення залежить від ясності внутрішніх норм щодо приймання, розподілу, бухгалтерського та експортного контролю, а також від чіткого визначення повноважень для інтеграції іноземних систем у національний контур управління і забезпечення [42]. На практиці слабким місцем виявляється відсутність уніфікованої деталізації умов і форм отримання допомоги, що ускладнює договірно-правові конструкції, унеможлиблює швидкий перехід від політичної домовленості до виконання та призводить до асиметрії відповідальності між відомствами-одержувачами.

Ще одна проблема – інституційна спроможність оборонно-промислового комплексу. Навіть за наявності міжнародних поставок питання сумісності стандартів, сертифікації, технічного обслуговування, ремонту, підготовки персоналу, логістики боєприпасів і вузлів залишаються вузькими місцями, якщо внутрішня нормативна база не підлаштована під інтеграційні процеси і не описує «життєвий цикл» спроможностей від приймання до утилізації [10]. Затримки з затвердженням профільних технічних регламентів або методичних документів створюють

«правовий шум» для виконавців і постачальників, збільшуючи транзакційні витрати в найчутливіший період [45].

Інша проблема – планування спроможностей і мобілізаційна підготовка національної економіки. Коливання зовнішніх поставок, нерівномірність графіків, обмеження на реекспорт і трансфер технологій зумовлюють потребу у правовому «страхуванні» – здатності підхопити критичні ланки забезпечення власними виробничими або ремонтними потужностями. Правові механізми мобілізаційної підготовки економіки, описані в науковій літературі, потребують оновлення під сучасну структуру промисловості та ланцюгів постачання, включно з режимами залучення приватного сектору та локалізації виробництва компонентів [44]. Без цього навіть оптимістичні сценарії міжнародної підтримки не гарантують безперервності забезпечення.

Окремо слід виділити проблему узгодження інформаційних режимів. Міжнародні партнери вимагають захисту технічних даних і контрольованого доступу до відомостей про постачання, тоді як внутрішня підзвітність потребує достатнього рівня публічності та парламентського контролю. Відсутність врегульованих «вікон прозорості» (агреговані відкриті дані без шкоди режимам таємниці) спричиняє або надмірну закритість, або нестримну публічність, що шкодить операційній безпеці й може впливати на обсяги і ритмічність допомоги [42].

Змістовним резервом для посилення оборонної достатності є правильне використання засобів адміністративного права: чіткі дозволи та заборони, процедури і презумпції, що, за висловом теорії правових механізмів, забезпечують «логіку правового регулювання» в конкретній сфері [17]. У площині оборонного забезпечення це означає фіксацію прискорених порядків погодження, «мовчазних» адміністративних процедур для технічної документації з наступним контролем, уніфікацію реквізитів актів розподілу майна і запровадження єдиних електронних трас постачання, сумісних із вимогами партнерів.

Додаткові обмеження виникають через ресурсну конкуренцію між видами забезпечення: озброєння і військова техніка, боєприпаси, засоби ППО, ремонт, логістика, медичне забезпечення. Законодавство вже описує оборону як систему взаємопов'язаних заходів, але механізми арбітражу між конкуруючими бюджетними статтями в екстрених умовах потребують чіткого правового оформлення (критерії невідкладності, співвідношення коротких і довгих циклів закупівель, пріоритезація життєво важливих позицій) [40]. Без цього можливе «вигорання» одних спроможностей на тлі накопичення дефіциту в інших.

Нарешті, зовнішній вимір обмежень визначається правом міжнародної допомоги. Угоди з донорами й державами-партнерами задають рамки використання матеріальних цінностей, умови реекспорту, обмеження на передачу третім сторонам та стандарти обліку. Наявна договірна база – від двосторонньої угоди зі США до рамкових домовленостей із європейськими партнерами – потребує подальшого розвитку, аби скоротити часовий проміжок між політичними рішеннями і фізичною доставкою спроможностей та узгодити національні процедури з режимами країни-постачальника [42].

Висновок. Забезпечення оборонної достатності України – це не разова мобілізаційна акція, а тривалий правовий і організаційний процес, у якому норми законодавства мають підтримувати технологічне оновлення, справну логістику, стандарти надійності та інтегровані розвідувально-вогневі контури. Слабка ланка будь-якого з перелічених блоків зменшує сумарну спроможність системи: від зупинок ремонту через відсутність вузлів до запізненого спостереження або похибок ураження. Тому пріоритетами правового регулювання мають стати: а) прискорення процедур закупівель під модернізаційні проекти; б) обов'язкові вимоги до контрдронового захисту складів і баз; в) закріплення стандартів експлуатації й ремонту з незалежним технічним наглядом; г) правові механізми швидкого масштабування виробництва (включно з адитивними технологіями) під потреби фронту; ґ) уніфікація нормативів сумісності розвідувальних і вогневих систем. Саме

поєднання технічних рішень із чіткими юридичними інструментами дозволить зміцнити оборонну достатність у сталий спосіб – через підвищення надійності, керованості й відновлюваності оборонних спроможностей на всіх рівнях.

ВИСНОВКИ

Оборонна достатність України є ключовим елементом національної безпеки в умовах сучасних викликів і загроз. У першому розділі роботи розглянуто концептуальні підходи до визначення оборонної достатності, які підкреслюють важливість не лише кількісних, а й якісних характеристик.

Серед ключових концепцій – принципи забезпечення військової безпеки, які акцентують увагу на необхідності формування комплексного підходу до аналізу загроз. Зокрема, концепція оборонної достатності передбачає не лише готовність до відбиття агресії, а й активну роль у превентивних заходах, що можуть знизити ризики загроз національній безпеці.

Дослідження нормативно-правового забезпечення оборонної достатності в Україні показало, що існує чітка законодавча база, яка регулює ці питання. Проте важливо зазначити, що для ефективної реалізації цих норм необхідно забезпечити координацію між різними державними структурами та органами, а також активну участь суспільства у формуванні національної оборонної політики. Сьогодні особливу увагу потрібно приділити адаптації законодавства до нових реалій, викликаних збройною агресією з боку росії, що вимагає постійної модифікації правових актів і стратегій.

Сутність принципу оборонної достатності України полягає в необхідності формування стійкого оборонного потенціалу, здатного протистояти агресії. Це передбачає як військову, так і економічну, політичну та соціальну складові. Відповідно до цього принципу, Україна повинна забезпечити не лише свою територіальну цілісність, а й захистити демократичні цінності, національну ідентичність та суверенітет.

Виходячи з проведеного аналізу, можна визначити декілька ключових напрямків для покращення оборонної достатності України. Україні необхідно продовжувати модернізацію своїх військових сил, зокрема шляхом впровадження нових технологій і систем озброєння. Поглиблення військової

співпраці з НАТО та іншими союзниками має стати пріоритетом. Україна може отримувати не лише технічну, але й стратегічну допомогу у формуванні оборонної політики. Розвиток економіки і соціальної інфраструктури є невід'ємною частиною забезпечення національної безпеки. Важливо реалізувати програми, які забезпечать підтримку населення, особливо в зонах, що постраждали від війни.

Оборонна достатність України в умовах сучасних загроз потребує комплексного підходу, який охоплює всі аспекти національної безпеки. Як показав аналіз, Україні необхідно терміново вжити заходів для покращення обороноздатності, активізувати міжнародну співпрацю та забезпечити соціальну стабільність. Це дозволить Україні не лише успішно протистояти агресії, а й сприяти стабільному розвитку в майбутньому.

Комплексний аналіз чинників показує, що оборонна достатність України формується на перетині правових, організаційно-функціональних, воєнно-технічних, економічних та соціальних детермінант. Вона не зводиться до суми окремих спроможностей, а відображає узгодженість державної політики: від стратегічних документів і процедур планування до реального забезпечення військ, логістики та підготовки особового складу. Відтак, оцінювання має спиратися на інтегральну модель, що охоплює як рівень загроз, так і спроможність держави їх нейтралізувати в межах конституційних приписів і ресурсних можливостей.

Ключовим індикатором виступає ризик-орієнтований підхід. Регулярне «стрес-тестування» оборонних планів за різними сценаріями агресії, зіставлення фактичних ризиків з їх критичними порогоми та обов'язкове бюджетне коригування за результатами такого тестування надають оцінці прикладного змісту. Важлива не лише фіксація ризиків, а їхня динаміка: наскільки швидко держава відновлює боєздатність, закриває прогалини у ППО/ПРО, забезпечує боєприпаси, ремонти та навчання під нові системи озброєння.

Правове розмежування категорій «обороздатність» і «оборонна достатність» має практичні наслідки. Обороздатність демонструє поточний рівень готовності сил і засобів, тоді як оборонна достатність окреслює стратегічні межі та критерії раціональності формування цих сил з урахуванням економічної стійкості та суспільної підтримки. Саме в цій логіці оцінка чинників включає не лише техніку і чисельність, а й якість публічного управління, прозорість оборонних закупівель і дієвість парламентського контролю.

Окремий висновок стосується оборонно-промислової політики. Рівень достатності зростає тоді, коли внутрішнє виробництво диверсифіковане, захищене та інтегроване у транснаціональні ланцюги постачань на підставі правових механізмів спільного виробництва, ліцензування та захисту прав інтелектуальної власності. Без стандартизації, конкурентних процедур державного оборонного замовлення і невідворотності відповідальності за зловживання будь-яке нарощування видатків дає нижчу, ніж очікується, віддачу у бойових спроможностях.

Людський компонент є визначальним. Якість мобілізаційного резерву, система ротацій, медичне забезпечення, реабілітація і соціальні гарантії прямо впливають на наповнюваність підрозділів та утримання компетенцій. Тому юридичне регулювання військового обов'язку, статусу військовослужбовців і ветеранів, а також стандарти військової освіти мають розглядатися як чинники оборонної достатності на рівні з озброєнням і технікою.

Інноваційний цикл «НДДКР – випробування – серія – сервіс» здатен змінювати співвідношення сил навіть за обмежених ресурсів. Правові інструменти швидкого впровадження технологій (пілотні режими, прискорена сертифікація, гнучкі закупівлі) повинні бути інтегровані в загальні процедури планування і фінансування, щоб науково-технічні рішення конвертувалися у реальні спроможності, а не залишалися разовими проектами.

Стійкість логістики та захист критичної інфраструктури визначають «операційну глибину» оборони. Розосередження складів, резервування енергосистем, стандарти кіберзахисту, правові режими пріоритетного доступу до транспортних коридорів і портів безпосередньо зменшують ризики зривів забезпечення й підвищують реальну спроможність вести тривалі дії.

Зрештою, оцінка чинників доводить: вирішальною є не максимізація окремих показників, а якість зчеплення права, інституцій і ресурсів в єдиний адаптивний контур управління обороною. Оборонна достатність зростає там, де ризики виміряні та нижчі за критичні пороги, де стратегічні плани прив'язані до бюджету і промислових можливостей, а рішення супроводжуються підзвітністю і швидким зворотним зв'язком із поля бою. Саме така логіка перетворює оцінку чинників на інструмент щоденного управління, а не на разову декларацію.

Оборонна достатність доцільно розглядати як вимірювану здатність держави забезпечувати потреби сектору безпеки і оборони через узгоджене функціонування матеріальної, нематеріальної та невиробничої сфер економіки. Зміст підходу полягає не у простому підрахунку видатків, а у співвіднесенні фактичних обсягів ресурсів і послуг, спрямованих на потреби оборони, з формалізованими індикаторами, придатними для управлінських рішень.

Запропонована індикаторна конструкція демонструє, що основний вклад у поточний рівень формує матеріальне виробництво (озброєння, боєприпаси, інфраструктура, логістика); нематеріальне виробництво визначає темпи відновлення спроможностей через знання, технології, військову освіту, медичне забезпечення та захист інформації; невиробнича сфера забезпечує юридичні й організаційні умови виконання оборонних програм, прозорість контрактів і громадську підтримку. Така трисферна модель дозволяє відмовитися від одновимірної бюджетної оцінки та перейти до оцінювання реальної спроможності діяти.

Вагове агрегування часткових індикаторів створює зведений показник оборонної достатності, який можна зіставляти з «оптимальним» рівнем, закріпленим у державних програмах розвитку. Різниця між ними відображає дефіцит спроможності у кожній зі сфер і прямо трансформується у перелік коригувальних заходів: прискорення оборонних закупівель і локалізація виробництва для матеріальної сфери; фінансування досліджень подвійного призначення, підготовка кадрів та кіберзахист для нематеріальної; спрощення процедур, уніфікація договірних інструментів і аудит правозастосування для невиробничої.

Правове впровадження методики передбачає: законодавче визначення дефініції «оборонної достатності» та складу індикаторів; включення часткових індикаторів «обсяг/фінансування» до паспортів бюджетних програм як результативних показників; міжвідомчий механізм встановлення і перегляду ваг з урахуванням динаміки бойових дій і структури запитів; інтеграцію індикаторів з аудитом оборонних закупівель і оцінкою життєвого циклу озброєння. Лише у цьому разі зведений показник стає інструментом планування, а не теоретичною вправою.

Оцінювання має бути чутливим до ризиків безпекового середовища. Інтенсивність агресії, атаки на критичну інфраструктуру, інформаційно-психологічний вплив змінюють як пріоритети постачання, так і зміст індикаторів. Тому ваги та порогові значення мають переглядатися за заздалегідь затвердженою процедурою, що прив'язує перерахунок до сценарного планування і дозволяє оперативно перерозподіляти ресурс між короткими та довгими циклами забезпечення.

Практична цінність підходу залежить від якості первинних даних і єдності підходів до ідентифікації «напрямку на СБО». Потрібні уніфіковані інструкції для розпорядників коштів, дефляційні корекції та очищення від сезонних і кризових шоків, а також пропорційний режим відкритості: агреговані публічні дані без шкоди охоронюваній інформації та обов'язковий

незалежний аудит джерел. Це знімає питання довіри до чисел і забезпечує відтворюваність розрахунків.

Ключовий управлінський результат методу – можливість «приземлити» висновки на конкретні дії. Якщо дефіцит зосереджений у матеріальній сфері – рішеннями стають локалізація вузлів, пріоритезація номенклатури та прискорені процедури приймання; якщо брак виявляється у нематеріальній – зміщення видатків на підготовку, ІТ-інфраструктуру, медичну спроможність; якщо проблема у невиробничій – спрощення правових процедур, уніфікація контрактів і контроль строків проходження документів. Важливо, що кожен із цих кроків оперує показником дефіциту, вираженим у конкретних величинах.

Таким чином, оцінка чинників впливу на оборонну достатність набуває завершеного вигляду як поєднання юридичних норм і кількісної моделі, яка розкладає внесок трьох сфер економіки на керовані елементи. Вона забезпечує прозоре порівняння «поточного» й «оптимального» станів, підказує адресні управлінські рішення та дозволяє інституціоналізувати регулярний перегляд пріоритетів з урахуванням ризиків. У результаті оборонна достатність перестає бути декларацією і стає категорією, що піддається плануванню, аудиту та поетапному підсиленню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз загроз національній безпеці у сфері внутрішньої політики : аналіт. доп. / Потапенко В. Г., Павленко І. А., Нагірний В. М., Маляревський Є. В., Головка А. А. Київ : НІСД, 2025. 26 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2025.06> (дата звернення 11.11.2025).
2. Аналітичний центр НАТО в Україні. URL: <http://nato.int/ukraine> (дата звернення: 29.09.2025).
3. Астахова О. В.. Невиробнича сфера: показники ефективності. Ринок праці та зайнятість населення. 2012. № 2. С. 37-40.
4. Бобко Д., Є. Таран. Внутрішні та зовнішні загрози національній безпеці України в умовах російсько-української війни 2014-2022. Україна в умовах сучасних викликів та загроз: глобальний та національний виміри: матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 17 лют. 2023 р.) / за ред. Г. П. Ситника, Л. М. Шипілової. Київ: Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2023. 62 с
5. Богданович В., Муженко В., Луцький О. Концепція забезпечення воєнної безпеки України на основі оцінювання та прогнозування ризиків реалізації кризових сценаріїв. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки : наукове видання / гол. ред. Д. А. Купрієнко. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2023. № 4(93). 168 с. С 4-19.
6. Богданович В., Муженко В., Передрій О., Мейко О. Концептуальна модель і система показників оцінювання рівнів оборонної достатності для забезпечення воєнної безпеки держави на основі визначення ризиків реалізації кризових сценаріїв. Військові науки. № 3(92) 2023. Збірник наукових праць. Серія: військові та технічні науки Національної академії державної прикордонної служби України. С.17-26
7. Верховна Рада України. Закон України «Про національну безпеку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення:

29.09.2025)

8. Воєнна доктрина України: Закон України. 2003. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/366136>

9. Генеральний штаб ЗСУ. URL: <http://www.mil.gov.ua/general-staff> (дата звернення: 29.09.2025).

10. Грінченко О. І. Особливості управління мобілізаційною підготовкою національної економіки. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2015 № 2. С. 48-55.

11. Демидова Л.М. Обороздатність України як об'єкт кримінально-правової охорони. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 10, С.364-366. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/84> (дата звернення 23.10.2025).

12. Державний концерн "Укроборонпром". URL: <http://ukroboronprom.com.ua/> (дата звернення: 29.09.2025)

13. Додатково 300 мільярдів на оборону. Комітет Ради схвалив законопроект про зміни в бюджет-2023. Мінфін. 2023. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/09/19/112833051/> (дата звернення: 29.09.2025).

14. Домбровська С., Помаза-Пономаренко А., Порока С., Урбанек А. Безпекова політика України в умовах євроінтеграції : монографія. Харків: НУЦЗУ, 2023. 252 с.

15. Дунаєва, Л. М. Дезінформаційні виклики під час російсько-української війни: політологічний аналіз. 2022. URL: <http://politicus.od.ua/index.php/2022> (дата звернення: 29.09.2025)

16. Європу «дуже непокоять» російські бомбардування підстанцій на українських АЕС – єврокомісар УкрІнформ. 19.03.2025 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3972396-evropu-duze-nepokoat-rosijskibombarduvanna-pidstancij-evrokomisar.html> (дата звернення: 18.11.2025)

17. Єршова Н.Г. Поняття правового механізму в контексті публічної політики: міжнародний досвід для України. Інвестиції: практика та досвід. № 19-20/2020. С.179-185.

18. Жиздюк Г. А. Адаптація військової освіти в Україні до стандартів НАТО: виклики та перспективи Академічні візії.2024. Вип 29. С. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10870377> (дата звернення: 18.11.2025).

19. Журнал/сайт: Горовий С. Буран М. Реформування збройних сил України за стандартами НАТО Вінницький національний технічний університет URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle> (дата звернення 25.11.2025).

20. Забезпечення високої обороноздатності країни передбачає створення розгалуженої системи територіальної оборони. Андрій Таран. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/03/11/zabezpechennya-vysokoyi-oboronozdatnost-i-krayiny-peredbachaye> (дата звернення 14.09.2025).

21. Інститут стратегічних досліджень. URL: <https://www.niss.gov.ua/> (дата звернення: 29.09.2025).

22. Крикун П., Павленко В., Корендович С., Ясенко М, Ткач В. Розбудова національної системи оборонного планування України за Євроатлантичними принципами: воєнно-історичний аналіз .Journal of Scientific Papers «Social Development and Security»,2024. Vol. 14, No. 3.

23. Лепіхов А. Глобальні ризики та невизначеність: огляд дослідження EIU // Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. 15 червня. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhedoslidzhennya-eiu>(дата звернення 18.10.2025).

24. Лобанов, А. А., Троцько, В. В., Черненко, А. Д.. Обґрунтування системи показників для оцінювання ефективності витрат на утримання і розвиток Збройних Сил України в інтересах забезпечення оборонної достатності держави на короткостроковий період. Збірник наукових праць

Центру воєнностратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняховського. 2017. С. 41-47.

25. Міністерство оборони України. Воєнна доктрина України. URL: <https://www.mil.gov.ua> (дата звернення: 29.09.2025).

26. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/> (дата звернення: 29.09.2025).

27. НАТО. Оборонна допомога Україні. URL: <https://www.nato.int> (дата звернення: 29.09.2025).

28. Оборона, поліція, пенсія. Куди направлять гроші держбюджету у 2023 році. Фокус. 2022. URL: <https://focus.ua/uk/economics/530425-oborona-policiya-pensii-kuda-napravyat-de ngi-gosbyudzheta-v-2023-godu> (дата звернення: 29.09.2025).

29. Обсяг оборонного виробництва України може досягти \$20 мільярдів. 2024. URL: https://www.ukrmilitary.com/2024/09/20.html#google_vignette (дата звернення: 29.09.2025).

30. Олійник К. Мегатренди VS глобальні трансформації: технології в центрі економічного розвитку і загострення проблем цифрової нерівності. Серія: Економіка. 2024. № 27. С. 25–37. URL: <https://doi.org/10.34079/2226-> (дата звернення: 13.09.2025).

31. Орел М., Клочко О. Реформування сектору безпеки та оборони в контексті державного співробітництва з НАТО. Університетські наукові записки. 2020. № 6 (78). С. 46–52. URL: www.unz.univer.km.ua (дата звернення: 13.09.2025).

32. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/> (дата звернення: 29.09.2025).

33. Пасічко В. Обороздатність держави: теоретичні основи системного дослідження. Політичний менеджмент. 2008. № 2. С. 135–143.

34. Пашков А. П., Барановська А. С., Телюкова Ю. М. Аналіз загроз національної безпеки України та передовий досвід щодо їх розв'язання. Національна безпека. 2017. Вип. 1. С. 20–25.

35. Перевалова Л. В., Кузьменко О. В., Григоренко Я. О. Обороздатність VS воєнна безпека держави: теоретико-правовий аспект. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2019. Вип.1, С. 7-13. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua> (дата звернення 19.09.2025).

36. Перелік ракетних ударів під час російського вторгнення (зима 2024/2025) URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>(дата звернення: 12.09.2025).

37. Підготовка до НАТО: які антикорупційні реформи необхідно втілити в секторі оборони. Аналітичний центр StateWatch URL: <https://statewatch.org.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).

38. Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони : Наказ Міністерства оборони України від 22 грудня 2020 р. № 484. URL: <https://www.mil.gov.ua/content/mou> (дата звернення: 15.09.2025)

39. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/refor> (дата звернення: 15.09.2025).

40. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

41. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

42. Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо реалізації програм та проектів міжнародної допомоги у військовій сфері : Закон України від 02.11.2000 р. №

2079-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2079-14#Text> (дата звернення: 30.09.2025).

43. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України" : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 30.09.2025).

44. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28 квітня 2022 р.; ред. колегія : І. О. Дегтярьова, В. С. Куйбіда, П. М. Петровський та ін., уклад. Т. О. Мельник. Т. 2. Київ: ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 246 с.

45. Саганюк Ф. В., Фролов В. С., Павленко В. І. Сектор безпеки і оборони України: стратегічне керівництво та військове управління: монографія, за ред. Руснака І. С. Київ: ЦЗ МО та ГШ ЗС України. 2018. 230 с.

46. Семененко О.М., Водчиць О.Г. Кондратенко О.І., Іванов В.Л., Петренко С.В. Сучасні особливості формування оборонного та воєнно-економічного потенціалів України. Збірник наукових праць Воєнної академії(м Одеса) 2020. № 2 (14) ч. II , С.143-155. URL : <https://doi.org/10.37129/2313-7509.2020.14.2.143-15> (дата звернення 20.09.2025).

47. Семененко, О., Абрамова, М., Таран, О., Побережець, Т., Кравченко, Є., & Паламарчук, С. (2023). Аналіз теорії та практики визначення, обґрунтування та оцінювання оборонної достатності держави. *Journal of Scientific Papers "Social Development and Security"*, 13(1), 38-51. URL : <https://doi.org/10.33445/sds.2023.13.1.5> (дата звернення 20.09.2025).

48. Сироватко В.В. Обороздатність та оборонна достатність як функціональний прояв оборонного потенціалу: уточнення понять. *Регіональні студії*. 2025. № 41. URL : <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/41/29.pdf> (дата звернення 20.09.2025).

49. Скоробогатова Н. Є.. Вплив нематеріального виробництва на економічний розвиток країн Світу. Актуальні проблеми економіки та управління в епоху глобальних викликів і загроз.2018. № 3. С. 92-98.

50. Стандарти НАТО в англійській: STANAG 6001. Cases.media. URL: <https://cases.media/article/standarti-nato-v-angliiskii-stanag-6001?srsId> (дата звернення: 04.09.2025).

51. Статут Організації Об'єднаних Націй (з поправками). Статут Міжнародного Суду Організації Об'єднаних Націй ООН; Статут, Міжнародний документ, Поправки від 26.06.1945. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text_ (дата звернення 20.09.2025).

52. Трансформації воєнних загроз й основ оборонної політики в сучасних умовах. Аналітична записка НІСД. 19.05.2010. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/transformacii-voennikh-zagro-z-y-osnov-oboronnoi-politiki-v> (дата звернення 20.09.2025).

53. Турчинов О. Тільки стабільна, потужна, незалежна Україна може стати надійним фактором безпеки всього Європейського континенту URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/3244.html> (дата звернення 21.09.2025).

54. Українська оборонка демонструє швидкі темпи розвитку, але для задоволення потреб ЗСУ цього недостатньо, – учасники форуму VIA CARPATIA Віолетта Орлова. 12.11.24 URL: <https://www.unian.ua/society/ukrajinska-oboronka> (дата звернення 20.09.2025).

55. 23 липня 2014 року у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему: «Обороздатність України у XXI столітті: виклики, загрози та шляхи їх подолання» Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України 24 липня 2014 URL: <https://www.rada.gov.ua/print/96314.html> (дата звернення 21.10.2025).

56. Ellmans, L., Melnyk, O., & Paes, W.-C. (2025, січень). Transformation Under Fire – An Analysis of Ukraine's Security Sector Since 1991. The International Institute for Strategic Studies. URL:

<https://www.iiss.org/researchpaper/2025/transformation-under-fire-an-analysis-of-ukraines--security-sectorsince-1991/>_(дата звернення 21.10.2025).

57. Klepper, David. Meta disables Russian propaganda network targeting Europe. AP News. 28 September 2022. URL: <https://apnews.com/article/russiaukraine-technology-social-media-misinformation> (дата звернення: 25.11.2025).

58. Коранчук В.. Концептуальні засади оцінки оборонної достатності України. Theory and Practice of Public Administration. 2020. № 2. С. 44-49.

59. NATO Architecture Framework v4.0. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_157575.htm (дата звернення: 12.03.2025).

60. NATO Official Website. URL: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news.htm> (дата звернення: 29.09.2025).

61. NATO Review: "Collective Defense and Deterrence". URL: www.nato.int (дата звернення: 29.09.2025).

62. Roshchina N. V. Features of the process of industrialization in the modern stage of economic relations. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2018. № 15. С. 478–487.

63. Schmid, Johann. Der Archetypus hybrider Kriegführung. Hybride Kriegführung vs. Militärisch zentrierte Kriegführung. Österreichische Militärische Zeitschrift (ÖMZ). 2020. Heft 5/2020. S. 570–579.

64. Zvezdova O. Психологічна війна як гібридна загроза сучасній системі міжнародної безпеки. Acta de Historia & Politica: Saeculum. 2023. № 05. С. 63-71.